

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму

«ВЕСІЛЬНИЙ ТУРИЗМ: РЕГІОНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка VI курсу, групи 610
заочної форми навчання
спеціальності 242 Туризм
Йолшина Олександра

Керівник:

к.геогр.наук, доц. Круль Г.Я.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від « ____ » _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____

д.геогр.наук, доц. Король О. Д.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1 Поняття, види, функції туризму	5
1.2 Весільний туризм: поняття, особливості, види	11
1.3 Історія розвитку весільного туризму	14
РОЗДІЛ II. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ	20
2.1. Основні характеристики ринку весільного туризму	20
2.2. Весільний туризм як перспективний вид туристичних послуг	25
2.3. Процес просування весільного туру на ринку	28
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ	38
3.1. Характеристика туристських ресурсів острова Балі	38
3.2. Місце острова Балі на туристичному ринку	51
3.3. Основна характеристика весільного туризму на Балі та його розробка	60
3.4. Проект розробки весільного туру "Медовий рай"	66
3.5. Рекомендації щодо просування весільного туру	74
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що весільна традиція – це явище, яке існує з давніх часів та залишатиметься актуальним завжди в житті людей, торкаючись кожної людини тим або іншим чином. Мільйони людей у світі приділяють значну увагу процесу вінчання чи одруження. Це одна з найяскравіших подій у житті кожної людини. Стрімкий та активний розвиток цивілізації надає безліч нових можливостей для втілення нових весільних ідей молодят. Молоді пари намагаються все більше відійти від стандартних свят весільного обряду. Вони звертаються до туристичних агенцій з метою пошуку незвичайних, гарних, екзотичних чи навіть екстремальних місць для проведення вінчального або/та весільного обряду.

Організація весільних турів є порівняно новим напрямом у туристичному бізнесі. В умовах жорсткої конкуренції у сфері туризму для будь-якої туристичної компанії є дуже важливим напрямком розвивати нові ідеї туристичного бізнесу для завоювання ринку. Проте, зростаючий попит на туристичні послуги носить сезонний характер, саме тому розробка напрямів, що мають всесезонний характер, є найважливішим завданням туристичного підприємства. Попит на весільні тури може тривати цілий рік, що гарантує туристичній фірмі стабільний дохід протягом усього року.

Весільна подорож має бути продумана до дрібниць, адже вона одна з найяскравіших подій у житті. Кожна хвилина весільної подорожі має бути насичена різноманітними приємними емоціями та враженнями. Місце де молодята проведуть медовий місяць має бути особливим та унікальним, а саме головне – гармонійно поєднуватися з настроєм та внутрішнім світом молодят. Вирушаючи у весільну подорож, молодята отримують чудову нагоду побувати в нових екзотичних місцях і стати ще ближче один одному.

Метою нашої магістерської роботи є теоретично розглянути основи розробки та просування весільного туру та розробити проєкт весільного туру та рекомендації щодо його просування.

Досягнення поставленої мети вимагає постановки наступних **завдань**:

- 1) розглянути історію формування весільного туризму та здійснити детальну характеристику понятійного апарату, особливостей та видів весільного туризму;
- 2) провести аналіз ринку весільного туризму та виділити його основні характеристики
- 3) описати основні етапи розробки та просування весільного туру на острові Балі;
- 4) розробити весільний тур «Весілля орхідей» на острів Балі.

Об'єктом магістерської роботи виступає технологія розробки та просування весільного туру.

Предметом є весільний тур як один із перспективних видів подорожей.

Варто відзначити відсутність навчально-методичної та наукової літератури, яка могла б повноцінно розкрити специфіку та сутність весільного туризму, а саме повноцінну технологію розробки та просування спеціалізованого весільного туру.

Розробка та просування сучасного конкурентоспроможного та досить затребуваного весільного туру, на нашу думку, можлива за дотримання наступних умов: розробка та обґрунтування ефективної реклами весільного туру з різнобічним врахуванням особливостей цільової аудиторії, яка зацікавиться подібними турами; розробка романтичної та цікавої програми туру з можливостями її коректування для конкретних споживачів.

У роботі були використані наступні **методи дослідження**: аналіз наукових документів та матеріалів, соціокультурне проектування.

Структура магістерської роботи зумовлена метою та завданням дослідження та складається із вступу, 3-х розділів, які в свою чергу складаються з відповідних підрозділів, висновків та списку використаних джерел літератури.

РОЗДІЛ 1. АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття, види, функції туризму

У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі вироблено багато підходів до визначення поняття «туризм». Багато з цих підходів ґрунтуються на різних ознаках даного терміну та можуть об'єднуватись в певні груп за типовим змістом:

- туризм як складна соціально-економічна система, основу структури якої становить багатогалузевий виробничий комплекс – туристична індустрія;
- туризм як тимчасове переміщення людей, їх перебування поза постійним місцем проживання та тимчасове перебування на об'єкті, який викликає у туристів значний інтерес;
- туризм як сегмент ринкової економіки, в межах якого взаємодіють різноманітні підприємства господарського комплексу з метою пропозиції свого продукту, що задовольняє туристичні потреби;
- туризм як тимчасові виїзди осіб без громадянства та громадян у вільний від навчання або роботи час з постійного місця проживання до професійних, ділових, оздоровчих, пізнавальних, спортивних, релігійних, освітніх та інших цілей на строк не менше однієї доби та не більше пів року, без занять оплачуваною діяльністю у місці тимчасового перебування.

На нашу думку всі з наведених вище понять «туризм» доповнюють один одного, проте саме останнє визначення поняття «туризм» є найповнішим, оскільки враховує всі його ознаки, що першочергово відрізняють туризм від подорожі та інших видів переміщень населення. Найважливішою ознакою яка визначає туристичні переміщення – вільний час людини. Під вільним часом у туризмі всі дослідники даного феномену одноголосно розуміють час канікул, відпустки, вихідних та інші найважливіші святкові дні, час після закінчення трудової діяльності або виходу на пенсію. Тобто основною ознакою туризму яка знаходиться на першому місці – переміщення [22].

У визначенні чітко окреслені наступні цілі: оздоровчі, пізнавальні, професійні, релігійні, спортивні, ділові, освітні, медовий місяць або одруження. Наступна ознака яка встановлює тимчасові рамки туристичного переміщення – щонайменше одну добу і не менше пів року, що є дуже важливою складовою задля туристичної статистики та економіки туристичної промисловості взагалі.

Третя ознака, яка характеризує переміщення туристів, передбачає відсутність заняттями, що приносять фінансову вигоду у місці тимчасового перебування. Це ознака вказує саме на те, що турист окрім вільного часу повинен володіти і вільними коштами, які він готовий витратити на задоволення своїх туристичних цілей, пов'язаних із відпочинком та відновленням організму.

Сучасний туризм – явище, з одного боку, досить молоде, оскільки як масове явище він став лише після Другої світової війни, а з іншого боку, туризм має достатньо глибоке історичне коріння, оскільки людству подорожі відомі з найдавніших часів [26].

В історії розвитку туризму прийнято виділяти чотири етапи:

- початок XIX ст. – передісторія зародження туризму;
- початок XIX ст. – початок XX ст. – становлення елітарного туризму та утворення спеціалізованих підприємств із виробництва туристичних послуг;
- початок XX ст. – до Другої світової війни – становлення масового соціального туризму;
- після Другої світової війни – сучасний час – масовий соціальний туризм;

В основу наведеної періодизації покладено наступні критерії:

- техніко-економічні передумови розвитку туризму;
- соціальні передумови розвитку туризму;
- цільові функції туризму різних етапах розвитку.

На першому етапі розвитку туризму основними мотивами подорожі були торгівля, паломництво, освітні цілі та лікування.

У середні віки посилюється релігійний фактор подорожей - поклоніння святиням ісламу та християнства. В епоху Ренесансу релігійна складова туризму дещо занепала, при цьому зміцнилися пізнавальний та освітній мотиви мандрівників. На початок XIX ст. особливістю подорожей був примітивізм засобів пересування; основною метою подорожі виступала не самоціль, а першочергове місце займала власне мета вимушеної подорожі: торговельні справи, розширення освітнього кругозору, паломництво, лікування. Усіх мандрівників того часу об'єднувала одна спільна риса: вони становили меншість, еліту суспільства.

Найважливішу роль в розвитку туризму відіграли революційні зміни у розвитку транспорту: винахід пароплава (в 1807 р. американцем Робертом Фултоном) і паровоза (в 1814 р. англійцем Джорджем Стефенсоном), вдосконалення поштового зв'язку, з паралельним розширенням мережі доріг у всій Європі. Всі ці зміни зумовили швидкість та надійність пересування населення у разі зниження витрат на подорож. Ближче до середини XIX ст. з'явилися перші пароплавні компанії, які створили основу для круїзного туризму [5].

Другого етапу розвитку символізував появу у суспільстві процесів, завдяки яким відбулась зміна співвідношення робочого дня та часу відпочинку. В 1873 році у Німеччині вперше були введені оплачувані відпустки, як наслідок відбулося зменшення робочого часу. Підвищилась якість та надійність транспортних та пасажирських перевезень одночасно із відчутним здешевленням, і як наслідок, поступове скорочення робочого дня зумовили істотне збільшення туристичних потоків подорожуючих [25].

Саме в цей період починають виникати спеціалізовані засоби розміщення обслуговування подорожуючих. Друга половина XIX ст. дала можливість сфері промисловості туризму розширити свої виробництва: до засобів розміщення додалися туристські фірми, основним завданням яких була організація туристичних поїздок і реалізація їх споживачеві. Хрестоматійним прикладом можна вважати туристичне бюро Т. Кука, яке було створене у середині XIX ст.

у Великій Британії. В 1863 році було засновано перше бюро подорожей Німеччини – «Райзебюро Штанген» в Бреслау. Ця туристична фірма мала тісні контакти з пароплавними компаніями та активно реалізовувала морські круїзні тури. З 1862 року починають з'являються перші каталоги туристських поїздок, що вплинуло на процес розширення туристичного попиту серед населення [27].

Перша світова війна і економічна депресія 1930-х років та Друга світова війна досить суттєво вплинули на розвиток туризму, проте саме в період між двома світовими війнами з'явилися завдатки масового туризму, бурхливий розквіт якого припав на повоєнні десятиліття.

Після закінчення Другої світової війни туризм справді набув масового соціального характеру. Поступово почала формуватися індустрія відпочинку зі своїм продуктом, інститутами, виробничим циклом, методами організації та управління виробництвом. Даний період відзначається масовим будівництвом готелей, мотелів, розважальних закладів різноманітного характеру. Розширилися готельні зв'язки, виникли готельні сімейства, відбулося інтенсивне зростання як в'їзного так і виїзного туризму.

У післявоєнні роки Другої світової війни на ринку туризму у попиті та пропозиції відбулися докорінні зміни, які дають підстави стверджувати про те, що масовий конвеєрний туризм поступово став трансформуватися у масовий диференційований туризм. Конвеєрному туризму притаманний відносний примітивізм і однорідність потреб в мотиваційній структурі туристів, здійснюється знеособлення конвеєрний характер послуг, які пропонуються.

Відмінною різницею диференційованого туризму є різноманітна парадигма потреб та мотиваційної структури туристів, множинність вузькоспеціалізованих сегментів туристичного попиту, велика різноманітність пропонованих послуг та принципово яскраво виражена спеціалізація туристичної пропозиції. Основний перехід від конвеєрного до диференційованого туризму відбувався в той самий момент, коли відбувається перехід від ринку виробників до ринку споживачів. Саме цей час є сприятливим для зародження нових видів туризму, які в свою чергу, обумовлені

неординарними індивідуальними потребами туристів, один із таких видів сучасного туризму – став весільний туризм.

Туризм у світі проявляється у різних зв'язках, явищах і відносинах, що визначає необхідність його класифікації, тобто відповідне групування за окремими однорідним ознаками, які залежать від певних практичних цілей реалізації туризму.

Відповідно до рекомендацій СОР країни виділяються такі типи туризму:

- внутрішній туризм – подорожі громадян в межах державних кордонів країни в якій вони проживають;
- в'їзний туризм – нерезидентські подорожі в межах державних кордонів якоїсь певної країни;
- виїзний туризм – резидентські подорожі з державних кордонів однієї країни до будь-якої іншої країни [23].

Наведені типи туризму в різний спосіб можуть поєднуватися між собою, утворюючи наступні категорії туризму:

- туризм в межах державних кордонів країни включає внутрішній та в'їзний туризм;
- національний туризм включає в себе внутрішній та виїзний туризм;
- міжнародний туризм включає в себе в'їзний та виїзний туризм.

В свою чергу функціональна класифікація видів туризму визначається метою поїздок. Відповідно до зазначених вище ознак виділяють такі основні види туризму:

Подієвий туризм (складовою якого є весільний туризм) – відрізняється великою різноманітністю та може включати різноманітні видовищно-розважальні програми, риболовлю, полювання, музичну та художню творчість, відвідування спортивних заходів як глядач, весілля тощо.

Лікувально-оздоровчий туризм – зумовлений потребою в лікуванні захворювань різноманітного характеру та оздоровлення організму після перенесених хвороб. В даному виді туризму можна говорити про тури з метою виключно лікувальною, для лікування або профілактики певних тяжких

захворювань, реабілітацію після аварій, травм, операцій та лікувально-оздоровчі тури, які здійснюються з метою підтримки здоров'я, молодості та краси, а також для зняття стресу та втоми.

Пізнавальний (екскурсійний) туризм – зумовлений поїздкою туриста з метою ознайомлення з природними та історико-культурними пам'ятками, театрами, музеями, традиціями народів різних країн. Подібна мандрівка може включати в себе одночасно пізнавальні та рекреаційні цілі [30].

Діловий туризм – охоплює подорожі з професійними чи службовими цілями без отримання доходів за місцем тимчасового проживання.

Основними мотивами для вибору туристами відпочинку на кшталт сільського туризму можна вважати наступні риси притаманні цьому виду туризму:

- усталений спосіб життя сільській місцевості;
- недостатня кількість коштів для відпочинку на фешенебельному дорогому курорті чи в готелі;
- необхідність оздоровлення у певних кліматичних умовах, які рекомендовані лікарем;
- безпосередня близькість до природи та можливість проводити великий час на свіжому повітрі, у природних незайманих територіях;
- необхідність змінити урбанізований швидкий темп життя на спокійний розмірений спосіб життя в умовах сільської місцевості;
- можливість харчуватися екологічно чистими продуктами;
- можливість долучитися до відмінної культури та її звичаїв [7].

Залежно від способу організації туристичної мандрівки науковці виділяють організований та неорганізований туризм.

В межах неорганізованого туризму припускається, що туристи власними силами організують свою подорож. Вони самостійно розробляють маршрут поїздки, визначають екскурсійного об'єкти які мають бажання відвідати, планують місця ночівлі, оформляють всі необхідні документи мандрівки тощо.

Організований туризм передбачає заздалегідь організовану та розроблену туристичною фірмою програму подорожі для туриста чи групи туристів відповідно з врахуванням їх бюджету та побажань. Туристична фірма бронює та оплачує всі туристичні послуги заздалегідь протягом всьому маршруту, оформляє всі необхідні документи мандрівки [9].

В сучасному світі існує ряд країн, громадянство яких дозволяє подорожувати до інших країн без необхідного оформлення в'їзної візи (наприклад, громадяни Шенгенської угоди, цілком вільно можуть пересуватися по всій Європі, громадянам США, Канади та Японії також не потрібна віза для відвідування країн Шенгенської угоди). Ряд наступних факторів, як відносно невеликі відстані, хороша розвинута транспортна мережа, вільна можливість перетину кордонів сусідніх держав, наявність багатьох великої кількості екскурсійних об'єктів та інші не менш важливі фактори вплинули на те, що частка неорганізованого туризму в Європі становить понад 80 %.

За тривалістю подорожей виділяють наступні види туризму:

- короткостроковий – тури «вихідного дня», або поїздки на строк до одного тижня;
- середньостроковий – тури тривалістю від одного до двох тижнів;
- довгостроковий – тури на строк від двох тижнів до одного місяця.

З цього випливає, що кожен вид туризму має свої специфічні особливості, види та в свою чергу можуть поділятися на безліч різних категорій. Так само, як будь-який інший взятий до розгляду вид туризму, весільний туризм має такі особливості, які розглянуті в наступному підрозділі.

1.2. Весільний туризм: поняття, особливості, види

Сучасний туристичний бізнес намагається задовольнити будь-які запити клієнтів. Серед великої кількості запитів молодого покоління популярністю користується весільний туризм.

Весільний туризм представляє собою один із видів подієвого туризму, який є порівняно з іншими виразами туризму є молодим та цікавим напрямком.

Основною перевагою весільного туризму є те, що романтична подорож молодят стане власне частиною церемонії, а після шлюбних урочистостей не потрібно буде витратити час на довготривалі збори та перельоти.

Звертаючись до історичного коріння, варто зазначити, що поняття «весілля» має давньоанглійське коріння і означає «порука», «запоруку», «обітниця». Такий ритуал передбачав приношення клятви обома сторонами у дотриманні встановлених правил, які першочергово були покликані зробити щасливе спільне життя [1].

Під весільним туром у сучасному суспільстві мають на увазі як подорож у медовий місяць, так і весілля яке організовується за кордоном у поєднанні з медовим місяцем, який свою назву отримав завдяки древнім німцям. У них було прийнято після весілля упродовж 30 днів пити медовий напій [12].

Раніше здебільшого весільні церемонії проводилися на батьківщині молодят. Однак багато європейських наречених починаючи з ХІХ століття вважали обов'язковим після одруження відвідати Італію або Швейцарію. Пізніше така ідея дісталася іншій державі та провести там своє весілля дісталась і колишніх країн Радянського Союзу.

«Весільну подорож» було відкинута як «капіталістична традиція». Незважаючи на це, багато молодят все одно намагалися перші кілька тижнів після одруження провести далеко від батьків, провідним напрямком радянського весільного туризму були Одеса, Сочі, Рига, Домбай та Крим.

В наш час таку весільну церемонію можна провести практично у будь-якому куточку нашої планети. Насамперед, подібний туристичний напрямок відрізняється індивідуалізованою програмою самої подорожі, ексклюзивними романтичними готелями та номерами, а також розкішним оформленням місць проведення весільних церемоній.

Програму туру можуть скласти організація та проведення церемонії, романтичних вечір на березі моря для молодят, різноманітні морські круїзи та прогулянки – спеціальний маршрут може також індивідуально розроблятися залежно від побажання молодят.

З кожним роком зростає кількість охочих молодят узаконити свої відносини в най незвичайніших місцях, за дивовижними весільними обрядами та традиціями. Саме тому, переважна більшість молодят планують та організовують весільні подорожі до європейських країн, які мають різноманітні, цікаві, незабутні культурні та весільні традиції.

У рамках написання нашої магістерської роботи ми хочемо докладніше розглянути особливості весільних турів.

Існує основні три види весільних турів. Перший – це звичайна весільна подорож, яка у сучасних молодят користується досить великою популярністю. В цьому випадку молоді люди воліють їздити до Європи, на Середземномор'ї або відпочивати на екзотичних островах (Балі, Сейшели, Таїланд, Маврикій та Карибські острови) [48].

Другий вид – власне весільні церемонії, які бувають офіційними чи неофіційними. На сьогоднішній день існує перелік країн, в яких можна офіційно одружитися.

Зазвичай офіційні весільні церемонії відбуваються в офіційних установах (мерії, ратуші, міський магістраті), але в багатьох країнах існує можливість провести «виїзну» реєстрацію (замку, у палаці, в саду готелю, на яхті, на узбережжі, загалом, де душа побажає). Православні церкви усього світу пропонують здійснити вінчання, яке є абсолютно законним та має таку ж силу, якби молодята вінчалися в Україні.

Сучасні туроператори, які спеціалізуються на весільних турах, зазвичай займаються підготовкою усіх необхідних документів, потрібних для оформлення шлюбу. Туристам необхідно подати свідоцтво про народження, паспорт та низку довідок. Документи мають бути перекладені мовою тієї країни, в якій буде проходити церемонія, і подаються до посольства, яке, зі свого боку, спільно з приймаючою стороною готує документи щодо одруження на території тієї або іншої країни.

Після повернення в Україну туристам лише залишається надати до РАГСу документи про реєстрацію шлюбу, де на їх основі їм поставлять печатки до загальногромадянського паспорту.

У другому випадку реєстрація шлюбу влаштовується лише «для краси» і жодних юридичних наслідків немає. Розпис у такому випадку може проходити дуже незвичайно: наприклад, можна провести весілля, стилізоване під буддистський чи індійський обряд, покататися на слонах чи разом зі «священиком» пірнути під воду з аквалангом... Безперечно, подібний символічний розпис – це просто знахідка для проведення медового місяця чи ювілею весілля. Весілля, які відбуваються на Балі, Таїті, Гоа, Мальдівських островах або в Таїланді з відповідним дотриманням усіх місцевих церемоній і обрядів наповнить життя прекрасними спогадами. На кілька днів молодята зможуть поринути у романтичну атмосферу вище зазначених екзотичних країн та взяти участь у насичених весільних ритуалах, які покликані забезпечити міцні стосунки, щастя та вічне кохання [48].

Третій вид – вінчання. Проте в цьому випадку список країн обмежений, оскільки православні церкви є не скрізь. Основною складовою вінчання є перенести стосунки закоханих на інший рівень та зміцнити їхній духовний зв'язок. Туристичні фірми пропонують на вибір молодят різноманітну географію країн де вони зможуть повінчатися

Незважаючи на те, що весільний туризм явище молоде, на світовому туристичному ринку вже визначилися країни-лідери за кількістю туристів, які вже зареєстрували шлюб або збираються це зробити:

1.3. Історія розвитку весільного туризму

Весільний туризм – це різновид туризму, метою якого є відвідання місцевості для проведення весільних церемоній.

Сьогодні свої весілля споживачі весільного туризму відзначають і під водою, і на гірських вершинах, і в пустелях, і на полярних льодах. Існують весільні тури, які включають організацію символічної шлюбної церемонії за

місцевими традиціями та звичаями. Подібні ритуали в екзотичних країнах відрізняються вишуканою романтичністю з перевдяганням у національні костюми, столом зі заставленим місцевими делікатесами, традиційними танцями, музикою та іншими атракціями.

Сучасні весільні тури – це і проведення золоте весілля, медового місяця, відзначення річниці одруження, офіційне укладення шлюбу, вінчання. Сьогодні найпопулярнішими місцевостями весільного туризму є:

- Венеція, Італія;
- Прага, Чехія;
- Бомбей, Індія;
- Париж, Франція;
- Єрусалим, Ізраїль.

Такий сучасний захід як «весілля за кордоном» з'явився у 80-х роках ХХ століття, в Європі завдяки тутешнім хіпі, а отже, першочергово це студентське весілля. Переваги такого весілля трохи згодом зрозуміли зірки шоу-бізнесу. Проте варто пам'ятати, що незалежно від будь-яких обставин, весільна подорож стала невід'ємним атрибутом одруження, і ніякий гламур не в змозі відібрати у таких урочистостей за кордоном найголовніших їхніх переваг – романтики та демократичності [31].

Весільні подорожі набули особливої популярності у ХІХ столітті, коли багато молодят з європейських країн вважали обов'язковим відвідати Швейцарію або Італію або провести свій відпочинок на Французькій Рив'єрі. Не бажаючи відставати від популярних європейських «колег», багато російських пар того часу почали виїжджати на курорти Середземного моря. Вважалося, що у весільну подорож варто відправлятися через шість тижнів після церемонії одруження, щоб молодята могли як слід відпочити від весільних клопотів, та не псувати їм переїздами і готельним побутом перші тижні довгоочікуваної близькості.

У радянські часи поняття «весільна подорож» була безжально відкинута, як і безліч інших «капіталістичних» традицій. Але, не беручи до це, молодята

шукали можливість провести кілька тижнів далеко від батьків і дому, з якими більшість змушені були ділити житлову площу. Головними курортами радянського весільного туризму були Рига, Крим, Сочі Домбай. Вершиною мрій молодят було відвідування курортів Болгарії.

Тільки після розпаду Радянського Союзу вибір молодятами місць для спільного відпочинку поповнився недоступними раніше країнами. Все більшу і більшу популярність для весільних подорожей стали набувати екзотичні країни. В цей же час набула популярності відеозйомка весільних церемоній. Туристичні компанії, які працювали в даному сегменті ринку, намагаються зробити поїздку молодят по-справжньому незабутньою. Арсенал компаній різниться безліччю турів, розроблених спеціально для молодих пар.

Власне назва «Медовий місяць» виникла завдяки давнім германцям, які за традицією після весілля протягом місяця мали пити медовий напій. В цих святкуваннях брали участь наречений з нареченою. Необхідно було стежити за тим, щоб молодята нічого не розбили, особливо дзеркало, що вважалося досить поганою прикметою. Протягом цього часу якщо траплялися випадкові сварки, то це вважалося доброю прикметою, яка передбачала щасливе майбутнє молодим. Наречена мусила носити одяг зеленого кольору, який мав приносити їй любов нареченого і гарну долю [17, 32].

Сьогодні для молодят представлений неабиякий асортимент пропозицій. За бажання можна вибрати відпочинок у англійському, французькому чи португальському замку. Турфірми пропонують шикарні готелі своїм клієнтам, фантастичні SPA-центри, романтичні яхти, закриті еко-комплекси. При організації весільного туру потрібно чітко продумати та описати вимоги до цього відпочинку, враховувати характер і переваги молодих. Спочатку існує пророблена програма весільного відпочинку, яка дуже легко адаптується під конкретних осіб та їхні інтереси. Це своєрідна матриця, яка легко коректується, підлаштовуючись під переваги молодят.

Особливою популярністю користуються церемонії одруження та вінчання. Одна з найромантичніших церемоній влаштовується на Балі.

Наречений припливає до пляжу у супроводі танцівника на пирозі. Музиканти пливуть у другий пирозі, які виконують весільні мелодії на морських раковинах. Місцевий священик обряд проводить, він виголошує різні заклинання місцевою мовою, щоб позбутися злих духів, молодим потім дають випити молоко зеленого кокосу та прикрашають намистом з квітів. Подібні самі церемонії проводять у Індії та Таїланді, проте не наважуються пропонувати їх усім молодятим – деякі елементи обряду не припадають до душі іноземцям. Наприклад, під час індуїстських і буддійських церемоній молодих сильно розфарбовують – руки, обличчя. Багатьох наречених лякає подібна перспектива пофарбованих очей та вуст. Є варіанти, де нареченого і наречену просто вдягають в традиційний одяг. У Чехії, Греції, Франції, Італії, Ізраїлі й на Кіпрі організувати весілля можна за православним обрядом. У цих країнах є багато Православних Церков, які готові вінчати іноземців.

Так, наприклад, тільки у Греції є сім таких церков – неподалік Афін, на Родосі та Криті. На Святій землі православні обряди відбуваються у соборі духовної місії у місті Єрусалим [53]. Щоб вінчатися там всім бажаючим молодятим, необхідні довідки про хрещення і дозвіл на вінчання від православної церкви, який прихожани можуть отримати у своїй парафії. Проте, з іншого боку, потрібно вже зареєструвати шлюб, інакше закордонна церква може відмовити у вінчанні. Тільки на Кіпрі молодята із закордону можуть поєднати громадянську церемонію шлюбу з обрядом вінчання, причому з православним а також і католицьким. Варто зазначити, що католицький обряд вінчання майже двічі дорожче за православний.

На сьогоднішній день молодятим пропонують такі весільні тури, куди входять організація символічної шлюбної церемонії за місцевими традиціями і звичаями. Гарним прикладом може бути церемонія одруження у Французькій Полінезії, яка розгортається на березі океану, коли сонце сідає, у світі величезних смолоскипів. Наречена одягнена в традиційне парео, з'являється на пляжі під супровід музики та місцевих танцівниць, а наречений повинен приплисти човном. Також, достатньо оригінальною, можна замовити весільну

подорож Європою на повітряній кулі. Молодятам при виборі весільного туру варто зважати та пам'ятати, що природа і кліматичні умови можуть відіграти істотне значення. Саме тому, більшість весільних церемоній припадають на останній місяць літа та початок осені, проте, серед ряду країн можна виділити такі, де осінь є справжньою «королевою сезонів» та спроможна наповнити подорож незабутньою красою та яскравістю навіть без південної спеки і пляжних пейзажів. Лідером серед таких країн, де осінь – це найкраща пора року є Італія, де весільний туризм є досить поширений, бо саме тут можна святкувати одруження протягом цілого календарного року. Так, наприклад, якщо туристи мають на меті укласти шлюб чотирнадцятого лютого, у день всіх закоханих, Італія піднесе молодим весільний подарунок у вигляді щорічного фестивалю «Верона в любові». Проте у будь-яку іншу пору року Італія зустрине затишком стародавніх вуличок, привітністю городян, величезною кількістю визначних пам'яток, чудовим кліматом. Ще одним поширеним місцем туристів-молодят може бути Чехія. Саме столиця Чехії Прага є найбільш романтичним прихистком у цій невеликій державі. Прага дійсно дивовижне місто, де молодята зможуть знайти масу романтичних місць. Одне з них – це пагорб Петршин [52]. Тут молодятам відкриється приголомшливий вид на старовинне місто, насолодитися неспішною прогулянкою та навіть влаштувати невеличкий пікнік.

Для тих же молодят, хто любить далекі мандрівки та незвичні місця, приємним місцем для одруження може стати Індія. Тут весільна церемонія разом з медовими днями стануть найяскравішою подією життя молодят. Сама весільна церемонія в Індії вражає багатством та пишнотою. За стародавньою індійською традицією руки нареченої прикрашають татуюваннями з хни. За традиційними складними візерунками ховаються імена майбутніх наречених. Народна індійська прикмета каже, якщо наречений зможе відшукати власне ім'я на долоні нареченої, життя молодої родини складеться найкраще, а в сім'ї завжди буде любов і порозуміння. Ще однією цікавою традицією індійців є вручення нареченим кільця нареченій. Майбутній чоловік за традицією

повинен подарувати нареченій кільце своєї матері, яке у свою чергу дісталось їй від свекрухи. Такий подарунок вважається знаком відданості та безмежного кохання. Але, крім традицій своїх глибоких традицій, Індія вразить молодят надзвичайної красою природи, дивовижними тваринами і рослинами. Мінімальний бюджет весілля для пари може становити близько 10 тисяч євро. Сюди буде включена власне подорож на 5-7 днів, проживання у п'ятизірковому готелі, справжня або символічна, офіційна весільна церемонія, фотосесія, весільне оформлення номеру, романтична вечеря з музикантами а також презентація пляшки шампанського. Весілля із гостями може вартувати близько 30-40 тисяч євро, звичайно ціна буде залежати від кількості гостей [6, 14].

З року в рік кількість бажаючих зростає, які мають бажання узаконити свої взаємини в нестандартних, незвичайних місцях, з дивовижними обрядами та традиціями. Саме тому, більшість молодят їдуть у весільні подорожі до країн Європи, які приваблюють цікавими весільними і культурними традиціями. Проте, більшість молодят воліють реєструвати свої взаємини у рідній державі, а в іншу країну відвідують заради весільного туру. Будь-яке весілля – це квінтесенція романтики, тому він має бути організований так, щоб враження про знаменну подію в житті та медовий місяць залишилися на все життя, і змогли «зігріти» у важкі часи вашого шлюбу [10, 32].

РОЗДІЛ II

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Основні характеристики ринку весільного туризму

Сучасні інтереси людини за своєю структурою є досить різноманітними, адже реалізація у життя цих інтересів може досить безмежною. Незалежно від віку – це можуть бути як молодь, так і люди старшого покоління, які відмовляючись від стереотипів і принципів, що склалися, і активно здійснюють пошуки нових форм проведення вільного часу. Це в свою чергу означає, що з такими різноманітними поглядами багато хто захоче, щоб подія їхнього весілля була такою же незвичайною і захоплюючою, як й інші епізоди з життя.

В переважній більшості випадків пара молодих повинна вирішити для себе, чи бажають вони підкреслити характер власного весільного туру. Адже, в наш час, весільною подорожжю можна назвати практично будь-який тур. Для молодого покоління людей це може бути навіть звичайний пляжний тур. Проте якщо наречені мають собі на меті підкреслити весільний характер подорожі у максимальних деталях, то найкращим для них варіантом буде, якщо вони звернуться по допомогу до туристичної фірми, яка займається організацією подорожі, враховуючи всі побажання клієнтів [17].

Також варто заздалегідь визначити яким буде варіант весільного туру, не завжди буде вистачати лише атмосфери шлюбного свята – атмосфера багатолюдного свята, наприклад, під час карнавалу, або навпаки усамітнення, яке дасть молодятм змогу насолодитися спілкуванням один з одним. Варто обирати таку країну, яку жоден із молодят раніше не відвідував.

Організація весілля – завжди трудомісткий захід, який вимагає врахування багатьох різноманітних складових та деталей. Наприклад, коли весілля планується закордоном, робота з його організації ускладнюється багаторазово. Після того, як наречені визначили атмосферу та характер подорожі, їм необхідно вирішити, де відбудеться святкування весілля. Реальний вибір країни весілля залежить від особистих переваг закоханих, та особливо від

реального бюджету весілля. Якщо весілля планується бюджетне варіанту, парі потрібно звернути увагу на такі країни як Греція, Чехія, Кіпр, Таїланд. Вартість весільної урочистості в даних країнах може становити від двох до трьох тисяч доларів. В той час, як ексклюзивне весілля на Сейшелах або Балі може обійтися в п'ять-сім раз дорожчою і навіть більше. В суму десять-двадцять тисяч доларів буде входити поїздка до обраної молодятами країни на 5-7 днів, проживання в п'ятизірковому готелі, весільну церемонію, романтичну вечерю з музикантами, фотосесію, весільне оформлення номера та пляшку шампанського. Весілля в якому будуть приймати участь гості молодят, може коштувати близько тридцяти–сорока тисяч доларів.

Перед тим як здійснити вибір місця весілля, слід визначитися з тим, чи це буде офіційне чи символічне весілля. Останні сьогодні отримують все більшу популярність серед молодих пар. Серед основних їхніх переваг слід відмітити більш доступну вартість та відносна простота щодо організації заходу. Після того, як пара визначиться з місцем проведення церемонії, їм варто визначитись із місцем проживання. Значна кількість пар у весільну подорож вирушають до країн Європи, де можна познайомитися з цікавими весільними церемоніями та обрядами. Натомість практика засвідчує, що переважна більшість українців воліють реєструвати свої відносини в Україні, а у весільну подорож вони вирушають в інші країни.

Весільна подорож від звичайного туру відрізняється:

- всі турботи з організації туру беруть фахівці фірми;
- особливим вибором країни, де є мальовничі місця.

За своїм характером весільний туризм поділяється на 3 види:

1. Офіційна церемонія.

Офіційна весільна церемонія за кордоном – відбувається за присутності уповноваженої особи в місцевому муніципалітеті чи за її межами, якщо це дозволено законодавством даної країни. Так, наприклад, весілля в Італії або на Кіпрі в обов'язковому порядку передбачає офіційну весільну церемонію в місцевому міському муніципалітеті, а одруження на Кубі чи на острові

Маврикій може проходити будь-де – на краю урвища, на березі океану, на яхті, на повітряній кулі чи навіть в альтанці саду, готелі. У Чехії можна виголосити весільну клятву у міській ратуші, або в середньовічному замку чи палаці, де одружувалися королівські особи. На Гаваях весільний сертифікат слід завірити у Міністерстві охорони здоров'я, а на острові Балі необхідно підтвердити своє віросповідання (молодята обов'язково мають належати до однієї релігії) [20].

Щоб укласти шлюб на Сейшелах необхідно проживати на островах мінімум одинадцять днів, на Шрі-Ланці – як мінімум чотири ночі до весілля. Влада Франції вимагає, щоб наречені перебували в країні укладення шлюбу не менше десяти днів до реєстрації. Буде відмінним також і набір документів, що необхідно надати до органів реєстрації актів цивільного стану за кордоном.

Найбільш великою проблемою офіційної церемонії буде виступати саме збір документів. Молодятам потрібно ретельно перевірити всі документи, які необхідні для укладання шлюбу. В протилежному випадку реалізувати можна буде лише символічну церемонію. Також проблемою може стати незнання місцевих законів, так наприклад, в Австрії можуть попросити припинити будь-який шум та святкування вже о двадцять другій годині вечора.

2) Обряд вінчання.

Вінчання – основна частина церковного благословення шлюбу в православних, так само як і у давньо-східних церквах, або, у ширшому тлумаченні, «церковний обряд одруження». Власне назва обряду обумовлена тим, що над головами молодят тримають вінці.

Єдиною проблемою в процесі обряду вінчання може стати те, що шлюб не є узаконений офіційно та, навіть при умові, якщо пара разом живе довгий час, для священнослужителів це не буде достатнім аргументом. Також мож виникнути проблема мовного бар'єру, тому тим, хто не володіє англійською мовою, краще заздалегідь потурбуватися про послуги перекладача.

3) Символічна (неофіційна) весільна церемонія.

Символічна весільна церемонія – церемонія, яка не обмежує молодят у сценарії, місці та формі проведення заходу. Вона не вимагає підготовки пакета

документів для офіційної реєстрації проте вона не буде узаконеною. Таким чином можна відзначити річницю одруження, золоте весілля та будь-яке інше святкування.

На відміну від офіційних, неофіційні обряди можуть проводитись практично скрізь. Найцікавіші неофіційні весільні церемонії можна зустріти у Лас-Вегасі. Наприклад, церемонія у гелікоптері, що ширяє над містом або церемонія на дні Гранд Каньйону. Також популярністю користуються церемонії, які проводяться на гірськолижних курортах. В основному такий вид подорожі пари обирають тоді, коли мають бажання відзначити річницю власного весілля.

Туристичні фірми можуть запропонувати весільні тури, які включають організацію символічної шлюбної церемонії, яка відбувається місцевими звичаями та традиціями. Подібного роду ритуали в екзотичних країнах можуть відрізнитися перевдяганням у національні традиційні костюми, столом із місцевими делікатесами, традиційною музикою та танцями й іншими атрибутами національної культури. Так, наприклад, церемонія одруження у Французької Полінезії розгортається березі океану, на заході сонця у світлі великих смолоскипів. Убрана в традиційне парео, наречена з'являється на пляжі під звуки музики у супроводі танцівниць, а наречений має припливти на човні. Також великою популярністю користуються круїзні весільні тури, можна замовити весільну подорож Європою на повітряній кулі.

Проблемами цього виду весільного туризму можуть бути лише в тому випадку, якщо пара хоче запросити на свою церемонію гостей, а це в свою чергу вимагає бронь квитків, вільний час родичів та друзів, пошук вілли тощо – обтяжливий фактор свята. Також проблемою може стати відмінний ритм життя країни проживання та країни де має відбутися церемонія. Наприклад, якщо наречені планують проводити церемонію в країнах Європі, то їм не варто розраховувати на пунктуальність підрядників, винятком є тільки Німеччина [11].

Практика засвідчує, що організувати весілля за кордоном досить складно, але туристичні компанії відшуковують гарні місця, домовляються з місцевою владою, вигадують романтичні сценарії, займаються оформленням усіх необхідних документів, запрошують стилістів, фотографів, ведучих і продумують усі варіанти весільної подорожі. Низка готелів за кордоном має у своєму складі спеціальні номери для молодят. В більшості європейських готелів номер прикрашають квітами, а молодят подають у номер шампанське. Останнім часом багато хто, окрім фотозйомки, замовляє відеозйомку, яка розпочинається в апартаментах. Все це робиться з метою, щоб викликати у молодят приємні враження, а надалі й спогади. Для туристичної фірми головним є те, що молодята отримують все, що вони замовляли.

Здійснюючи вибір весільного туру необхідно пам'ятати про те, що природні та кліматичні умови можуть відігравати провідну роль. Враховуючи, що більшість весільних церемоній припадають на кінець літа та початок осені, варто виділити низку країн, де осінь є найсприятливішим сезоном.

2.2. Весільний туризм як перспективний вид туристичних послуг

Індустрія весільних турів свій основний розвиток отримала на початку 2000-х років у зв'язку із значним зростанням конкуренції на ринку весільного туризму. Саме в цей час почали з'являтися перші туристичні компанії, які спеціалізуються на весільних турах. Туристичними фірмами формуються як пакетні тури для молодят, так і розробляються індивідуальні пропозиції [7].

Подорож можна урізноманітнити великим набором додаткових послуг: послуги фотографа, стиліста в країні перебування, організація весільної церемонії стороною, що приймає, оренда автомобіля, організація застілля тощо. Крім того, туристичні компанії пропонувати послугу офіційного оформлення шлюбу за кордоном, що в разі спростило цю процедуру для молодят [8].

На сучасному ринку весільного туризму помітна тенденція до спеціалізації туристичних компаній, що позначилося на покращенні якості надання весільних послуг.

В часи коли проведення весільних церемоній обмежувалося лише країною постійного місця проживання молодят, весільний тур мав вигляд лише весільної подорожі. Однак в наш час проведення весільної церемонії можливе у будь-якій точці земної кулі без особливих перепон та проблем. Отже, відмінність весільного туру від звичайної весільної подорожі полягає в місці проведення самого одруження, яке може відбутися в тій країні, куди попрямували молодята [8].

Модною тенденцією весільний туризм став в останні десять років. Дана тенденція сформувалася через вплив кількох факторів: показових весільних церемоній зірок шоу-бізнесу; численних серіалів про «Попелюшку» на телевізійних каналах; а також, на власних бажання молодят провести важливу подію свого життя якимось по-особливому яскраво. Також з'явилася та набрала популярності схильність до святкування весілля у вузькому колі рідних та друзів. При чому чим менша кількість гостей, тим вищий рівень сервісу та організація святкового заходу в цілому. Переважна більшість весільного бюджету в такому випадку, виділяється на наступну весільну подорож.

На успішне проведення весілля великий вплив мають такі фактори, як попередньо намічений маршрут весільної подорожі та місце, де будуть проведені урочисті події. Наприклад, організація і проведення весільної урочистості не в фешенебельному звичному ресторані, а в одному із старовинних замків Франції чи на пляжах Кіпру здатні надати весільному заходу належного статусу, зробити його незабутнім і барвистим [14].

Весільний туризм - вид туризму, який розрахований на молодят, що став популярним і вже достатньо добре освоєним напрямком туристичного бізнесу. Різні автори та словники пропонують своє тлумачення визначення весільної церемонії: у словнику Ожегова «весілля – шлюбний обряд» [13], у великому енциклопедичному словнику: «весілля – обряд, що супроводжується укладанням шлюбу» [23]. Проте: «весільний тур - це романтична подорож, приурочена до весільної урочистості». Мета весільного туру - перетворити

весільний процес (вінчання або річницю весілля, саме торжество) на подорож або доповнити ним (відправитися в медовий місяць).

Кожен весільний тур складається за індивідуальною програмою яка складається для кожного окремого споживача, оскільки це специфічний продукт.

Особливу увагу слід приділити запропонованому сервісу та якості послуг. Саме з цієї причини весільні тури, як правило, включають у себе проживання в найкращих готелях в номерах для молодят, організацію різних круїзів, романтичних вечерь, прогулянок на яхті, повітряній кулі тощо. На молодят часто чекають приємні несподіванки: квіти та шампанське по прибуттю в готель, кошик з фруктами в номері, лімузин або спеціалізований транспорт для екскурсій, сюрпризи та компліменти [24].

Різноманітність сучасних існуючих видів відпочинку відкриває безмежні можливості для весільного торжества. До таких можуть відноситись майже безлюдний острів з дикою, незайманою природою або яскравий насичений тур в місто Лас-Вегас. Все частіше потрібні нестандартні, неординарні, неповторні сценарії весільних церемоній. Перерахувати безліч можливих сценаріїв практично неможливо, це визначає безмежну фантазію та бюджетні можливості самих туристів.

Найбільш вражаючими та водночас яскравими прикладами таких турів можуть бути: весільна церемонія під водою на Мальдівських островах, на повітряній кулі в Туреччині, у найглибшій печері Словенії, на безлюдному острові на Сейшельських островах, тематичні весілля за сценарієм з фільмів, стилізовані, під час стрибка з парашутом, (не виходячи з авто), вертолітні весільні тури над Гранд-Каньйоном. В 2012 році на Північному полюсі вперше відбувся обряд вінчання. Все більш популярні останнім часом стають весілля у поєднанні з романтичним круїзом на приватно орендованій яхті [25].

Здійснивши аналіз даних туристичних компаній, що реалізують весільні тури, нами були виділені основні напрямки та центри весільного туризму. Кожна туристична компанія може мати власну класифікацію весільних турів,

але найчастіше країни, куди відправляються туристи, об'єднуються за географічною ознакою (Америка, Європа, Азія, подорожі на острови) з огляду на бюджет туру (бюджетні або ексклюзивні напрямки) або зовсім нестандартні напрямки. В першу чергу, звичайно, перевага надається купально-пляжним напрямкам, де є можливість церемонію провести на пляжі біля моря. В основному це острівні держави – острів Куба, острови Фіджі, Бермудські, Багамські, Сейшельські, Гавайські Мальдівські, Маврикій, Балі [33].

Для України властиві значно нижчі темпи розвитку весільного туризму проти закордонними напрямами. Першочергово, вибір того чи іншого напрямку, що підходить для створення весільного туру, обумовлюється безліччю факторів, таких як: власне перевагами туристів, досвідом туристичної компанії в організації індивідуальних турів по конкретному напрямку, наявністю якісних та надійних партнерів для можливості додаткового контролю туристичної подорожі.

Самі весільні церемонії можуть бути офіційними та неофіційними. Існує перелік країн, у яких можна взяти шлюб офіційно. Неофіційні церемонії можливо організовувати практично скрізь. Якщо пара для себе вибере неофіційну церемонію, то весільний процес буде лише символічним та не матиме жодної юридичної сили у своїй країні. Таким чином відзначити медовий місяць чи будь-яку весільну річницю.

Здійснивши аналіз основних пропозиції туристичного ринку весільних турів можна виділити:

- офіційну реєстрацію шлюбу за кордоном;
- церемонію вінчання за кордоном;
- символічне весілля яке буде відповідати звичаям обраної країни;
- романтичну подорож молодят, присвячену медовому місяцю.

Офіційна реєстрація шлюбу за кордоном пов'язана з певними труднощами, оскільки туристи стикаються з необхідністю підготовки відповідних документів, й з їх нотаріальним завіренням, перекладом на відповідну мову, тобто легалізація документів.

Для організації обряду вінчання молодятам також необхідно підготувати низку документів, при цьому вінчання в церкві не замінює офіційного оформлення шлюбу.

Набагато простіше справа із символічним весіллям, яке здійснюється виключно з врахуванням смаків і уподобань молодят, можливостей туроператора й традицій країни перебування. Після її проведення молодята отримують на згадку символічне свідоцтво про реєстрацію, але цей документ не містить в собі жодної юридичної сили.

Зазвичай, після весільної церемонії, незалежно від того, організовується вона в країні перебування туристів чи закордоном, вирушають у романтичну подорож, присвячену медовому місяцю. Визначаючи місце весільного туризму в туристичній галузі та, виходячи з найбільш відомої та поширеної класифікації видів туризму, можна дійти відповідного висновку, що сучасний весільний туризм – самостійний вид туризму [25].

2.3. Процес просування весільного туру на ринку

Просування туристичного продукту – це комплекс відповідних організаційних заходів, вкладених у реалізацію туристичного продукту (реклама на спеціалізованих ярмарках, виставках, організація туристичних інформаційних центрів з продажу відповідного туристичного продукту, видання буклетів, каталогів, зв'язку з громадськістю тощо).

Просування туристичного продукту здійснюється за допомогою методів стимулювання збуту (продажів), рекламних кампаній, удосконалення персонального продажу, позиціонування власне туристичної фірми та її послуг, організація заходів із зв'язків з громадськістю.

Ефективне просування послуг та товарів на ринку в умовах конкуренції, стабілізація збуту турпродукту і як наслідок отримання сталого прибутку забезпечуються туристичною фірмою за рахунок:

- формування поля довіри між споживачем, посередником та виробником турпродукту;

- створення постійного кола клієнтів і збільшення вторинного попиту на послуги організації;
- забезпечення оптимального співвідношення між попитом та пропозицією на конкретні види туристичних послуг за допомогою гнучкого реагування на динаміку попиту ринку та маневрування наявними ресурсами;
- доведення до споживачів (в особистому спілкуванні, за допомогою реклами) інформації про товари та послуги, вироблені туристичною фірмою, та виділення їх переваг в порівнянні з продуктами конкурентів;
- формування системи договірних відносин з усіма суб'єктами і структурами виробництва та споживання туристичного продукту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;
- розширення уявлень та знань потенційного клієнта про споживчі властивості товару з відповідним формуванням позитивного ставлення до нього, тобто закарбування образу спожитого продукту в пам'яті споживача;
- створення привабливого іміджу (образу) організації в очах громадськості шляхом благодійної, спонсорської діяльності, допомоги науці, культурі, проведення різноманітних конкурсів, лотерей тощо [28].

Головними факторами, які впливають на збільшення продажів та просування товарів та послуг на ринку в умовах жорсткої конкуренції, є їх ціна, якість та новизна в порівнянні з аналогічними туристичними продуктами конкурентів.

Важливим завданням є вибір найбільш ефективних, з одного боку, та економічних рекламних засобів, з іншого. При цьому необхідно ретельно дослідити джерело інформації, проаналізувавши, звідки отримують необхідні відомості про тур, країну, регіон або відповідний курорт передбачувані споживачі.

Для просування весільного туру рекомендується використовувати наступні рекламні засоби:

1. Виготовлення рекламних брошур, буклетів, каталогів, проспектів, розміщення та розповсюдження друкованої рекламної продукції здійснюється у весільних і туристичних агенціях, весільних салонах та РАГСах.
2. Реклама у засобах масової інформації (друковані видання, на радіо і телебаченні).

Сучасні електронні засоби масової інформації, телебачення, безумовно, виступають одним із найефективніших каналів реклами туристичних послуг.

Досить ефективною реклама туристичних послуг проявляє себе під час перегляду найпопулярніших телепередач, спортивних видовищ, кінофільмів та шоу-програм.

Плюси та мінуси: Переваги реклами на телебаченні – це зображення, сила живого слова, найкомфортніші умови сприйняття. Головним недоліком телереклами – це висока вартість послуги, яку медійні компанії беруть за ефірний час.

Реклама на радіо охоплює категорії людей, для яких не доступні преса та телебачення, наприклад, автомобілісти та відпочиваючі на природі. Кожна радіостанція позиціонує себе на конкретних слухачів, що дозволяє розміщувати таргетну рекламу на радіостанції з максимально придатною для оголошення аудиторією слухачів.

Оптимальним варіантом просування туру є розміщення реклами на радіостанціях, аудиторія яких максимально наближена до аудиторії нового туристичного продукту.

Плюси та мінуси: Перевага реклами на радіо – її порівняна економічність та дешевизна. Єдиний і головний недолік – відсутність зорового ряду, що значно ускладнює сприйняття рекламного повідомлення, особливо якщо в слухача не розвинена або розвинена занадто уява.

Поряд із рекламою на телебаченні, реклама у пресі продовжує користуватися величезною популярністю серед рекламодавців. Відповідно до

численних проведених досліджень, інформація сприймається читачем найкраще у вигляді друкованої реклами.

Плюси та мінуси: Реклама в пресі доступна улюбий час, тобто в споживача завжди є можливість повторного звернення до рекламного оголошення. Проте варто враховувати тривалість рекламного контакту. Можна ознайомитись з оголошенням, подумати, порівняти варіанти та знову його повернутися. Так само преса сегментована та має свою певну аудиторію, саме тому існує дуже висока ймовірність потрапляння інформації в друкованій рекламі «в ціль».

3. Зовнішня реклама туристичних послуг передбачає застосування афіш, щитів, зовнішніх плакатів і панно, транспарантів, реклами в транспорті і на стінах будинків, світлової реклами.

Плюси та мінуси: До переваг зовнішньої реклами належить масовий характер аудиторії та швидкість сприйняття рекламної інформації, а до недоліків будуть відноситись низька вибірковість та неможливість частого зміни рекламних повідомлень.

4. Сучасний рівень розвитку мережі Інтернет дозволяє створювати презентацію будь-якого продукту або послуги на рівні, який недосяжний для жодного іншого ЗМІ. Інтернет мережа відкрита для потенційного споживача 24 години на добу. Витрати розміщення інформації в Інтернеті порівняно мінімальні зі іншими видами розміщення реклами.

Інтернет дозволяє адресувати рекламне повідомлення необхідній цільовій групі, а також бачити у режимі реального часу реакцію на конкретне повідомлення, і навіть керувати такою реакцією, при чому можна змінювати рекламне повідомлення задля досягнення максимального ефекту. І саме головне, Інтернет не обмежується географічними рамками а рекламне повідомлення зможуть побачити жителі будь-якого куточка Як України так і усього Світу.

5. Реклама в пункті продажу полягає в розміщенні афіш, плакатів, рекламних щитів у приміщеннях, де здійснюється продаж турів.

Цей вид реклами має на меті нагадати споживачам у процесі прийняття правильного рішення про рекламну інформацію, з якою вони попередньо зіштовхувалися в інших засобах масової інформації.

Окрім реклами одне з провідних місць в просуванні турпродукту займають не рекламні кошти, а такі як директ-маркетинг та стимулювання збуту (підтримка продажів).

1. Директ-маркетинг (direct marketing) - це впорядкований комплекс заходів, за допомогою яких компанії можуть успішно вибудовують прямі маркетингові комунікації особисто з кожним споживачем власних товарів і послуг та встановлюють з нею тривалі взаємовигідні відносини.

Важливим інструментом директ-маркетингу є пряма поштова розсилка (direct mail). Листи-продажу розсилаються організаціям та компаніям, які можуть стати потенційними клієнтами туристичної фірми. Пряма поштова розсилка реклами має сенс тільки у випадку, якщо адресати є постійні та платоспроможні клієнти даної туристичної фірми.

Створити прямі комунікації зі своїми клієнтами або потенційними клієнтами можна взагалі без традиційного листування, наприклад, за допомогою одних телефонних дзвінків, факсу або електронної пошти.

Дзвінок адресату через певний час після отримання ним листа в кілька разів збільшує результативність розсилки, а інформація, яка збирається попутно, дозволяє здійснити наступне звернення ще більш ефективнішим.

2. Концепція маркетингу передбачає, що рекламна діяльність туристичних фірм доповнюється зусиллями інших засобів, які в свою чергу сприяють стимулюванню продажу туристичних послуг, покликаних проявити та прискорити позитивну реакцію споживачів на комерційну пропозицію фірм.

Для успіху того або іншого комерційного заходу зі збуту туристичних послуг потрібна наявність відповідного мінімуму стимулюючих заходів, що здійснюються комплексно з рекламною роботою та іншою комерційною діяльністю. Великі туристичні фірми (оптовики та туроператори) зазвичай

мають служби в штатні стимулювання збуту, які займаються дослідженням ефективності вжитих раніше заходів та надають рекомендації щодо найбільш дієвих прийомів.

Оскільки туроператору досить часто приходится працювати безпосередньо з клієнтами і при цьому у достатньо великому обсязі реалізувати туристичний продукт через систему турагентств, заходи стимулювання продажу або збуту можуть бути різними, та залежать від того, на кого вони спрямовані: безпосередньо на адресу роздрібних туристичних фірм та організацій або на потенційного туриста – кінцевого споживача туристських послуг.

Основними серед завдань стимулювання споживачів є: заохочення порівняно інтенсивного споживання пропонованих турів або окремих послуг, безпосереднє спонукання туристів до придбання послуг, які їх не цікавили або якими вони раніше не користувалися, привернення уваги до туристичної фірми пропозиції тих, хто користується послугами конкурентів [18].

Серед засобів, стимулювання споживачів найчастіше виступають:

1. Включення до комплексного обслуговування деяких безкоштовних додаткових послуг (вхід на пляж, до диско-клубу, користування тенісними кортами, майданчиками для міні-гольфу тощо).
2. Надання знижок з оголошених цін на туристичні поїздки та послуги у разі їх попереднього бронювання до встановленого терміну.
3. Роздача безкоштовних фірмових сувенірів (дорожні сумки, кулькових ручок, запальничок, блокнотів тощо) туристам, які здійснюють поїздку по туру, що організовується фірмою. Розрахунок здійснюється для підвищення авторитету фірми в очах туристів та саме головне закріплення їх у числі своїх постійних клієнтів.
4. Проведення фірмою на радіо, в пресі, телебаченні або на відповідних виставках вікторини з питань туризму, в яких переможець має нагоду отримати нагороду у вигляді безкоштовної туристичної подорожі. Отже,

таким шляхом фірма намагається привернення увагу додаткову числа до потенційних клієнтів.

Стосовно роздрібних туристичних фірм завдання стимулювання продажу включають:

- підрив заходів стимулювання, які застосовуються конкурентами;
- заохочення їх до запровадження нових туристичних послуг в основні об'єкти своєї торгової діяльності;
- вихід зі своєю пропозицією в нові торгові точки;
- формування у роздрібних фірм прихильності до співпраці.

Засобами стимулювання у цьому випадку будуть виступати:

1. Надання знижок із встановлених цін на поїздки у несезонний період.
2. Встановлення прогресивної комісії з продажу туристичних поїздок понад встановлену квоту.
3. Розповсюдження каталогів серед потенційних партнерів.
4. Вручення організаціям-представникам роздрібних турагентств представницьких подарунків-сувенірів.

Заходи стимулювання плануються з врахуванням вибору найефективніших засобів та загальної стратегії маркетингу. Як і рекламна діяльність, заходи стимулювання збуту туристичного продукту проводять у встановлені календарні терміни. Такими термінами можуть виступати періоди активного продажу туристичних поїздок на наступний рік, терміни, які збігаються з великими туристичними подіями. Туристична фірма здійснюючи стимулюючі заходи пов'язані з певними витратами, тому реалізація їх вимагає складання відповідних кошторисів. Найчастіше розмір асигнувань визначається у відсотковому обчисленні від загального доходів чи обороту фірми. При цьому критерієм можуть виступати витрати попередніх років.

Разом із заходами стимулювання збуту для активізації продажу туристичних поїздок можуть і повинні використовуватися PR-технології, основне завдання яких забезпечувати використання редакційного, а не платного часу та місця у всіх засобах поширення інформації (рекламоносії), що доступні

для читання, перегляду або прослуховування існуючими та потенційними клієнтами туристичної фірми.

Крім того, сюди ще входить й організація й участь у публічних заходах, які також створюють сприятливий образ туристичного підприємства та відповідного обслуговування.

Зв'язки з громадськістю активно використовуються для популяризації туристичних поїздок у зацікавлені для молодят країни, регіони, туристичні центри, позитивне підвищення авторитету туристичних фірм, підприємств. Головним завданням цього виду діяльності має бути формування громадської думки про саму туристичну фірму та напрямки за якими вона здійснює свою діяльність, а також створення власного туристичного іміджу.

Для вирішення таких завдань використовується кілька засобів:

1. Загальнофірмова комунікація - діяльність, що спрямована на забезпечення більш глибокого розуміння громадськістю специфіки туристичної фірми. Прикладом такої комунікації може стати участь фірм у громадських фондах, благодійних акціях і навіть їх спонсорство.
2. Встановлення та підтримка зв'язків з різноманітними виданнями для розміщення в них відомостей пізнавально-подієвого характеру, а також для привернення уваги читачів до туристичних пам'яток, туристичних послуг. Зв'язки з пресою реалізуються шляхом запрошення журналістів, які висвітлюють питання туризму, здійснивши поїздку обраним маршрутом за рахунок фірми, на різні семінари, прийоми, прес-конференції тощо [12, 16].
3. Товарна пропаганда - діяльність, що поєднує усілякі різноманітні зусилля щодо популяризації конкретних туристичних маршрутів, послуг, програм. Прикладом такої пропаганди може бути компанія на туристичних виставках, проведення днів туризму, днів фірми тощо.

Використання зв'язків із громадськістю значно дозволить підвищити рівень суспільної обізнаності та, як наслідок, обійдеться значно дешевше, ніж

таргетована реклама, оскільки фірма не витрачає кошти ні за місце, ні за час у засобах розповсюдження інформації.

Вдало підібраний напрямок або тур здатний зацікавити широке коло медійників, які не є безпосередньо фахівцями з туризму. Подібна інформація може знайти своє місце і в рубриках, які займаються висвітленням питань економіки, різних соціальних проблем, промисловості, спорту, довкілля та інші.

Слід зазначити, що в системі просування туристичного продукту необхідне використання максимально можливої кількості засобів та методів, особливо при просуванні нового туру, напрямку чи весільної подорожі. Це забезпечить отримання максимального прибутку фірми за час, доки на ринку не з'явиться аналогічна продукція конкурентів.

Вибір рекламної стратегії туристичної фірми визначається багатьма факторами. Вона залежить від динамічності ринку, що постійно змінюється, характеру конкуренції, цільової аудиторії, географії та сегментації ринку.

Для успішного функціонування фірми в ринку особливо важливою складовою буде як правильно спроектувати тур, як правильно піднести його споживачу, для завоювання відповідної частки ринку, де головною зброєю виступає реклама.

Весільні тури – це подорожі для молодят, а також для людей, які бажають одружитися або повінчатися закордоном.

Весільний тур має враховувати індивідуальний підхід у роботі кожним клієнтом, розробку спеціального маршруту для кожної пари, в залежності від їх побажань, орієнтацію на певні, специфічні потреби (усамітнення, комфорт, спокій або романтика) в процесі подорожі.

У концепцію сучасного весільного туру можна виділити такі особливості:

- всесезонний характер туру;
- вимагає спеціальний підхід у розробці програми;
- група споживачів – молодята чи давно одружені пари, які бажають поринути в атмосферу романтики, та подарувати один одному ще один медовий місяць;

- тривалість туристичної поїздки – від 7 до 30 днів;
- засоби розміщення – готелі, бунгало тощо;
- джерело інформації – оскільки тур є своєрідним нововведенням, то джерела інформування споживачів – це туроператори, турфірми та ЗМІ.
- транспортні засоби – наземний, авіа, водний, специфічний транспорт;

Технологію проектування весільного туру можна уявити як процес обґрунтування загальної ідеї (задуму) туру, розробки послуг і товарів з їх подальшим «поєднанням» в одну «структуру» – тур.

Проектування спеціалізованого туру складається з кількох відповідних етапів: визначення об'єкта подорожей (місця проведення туру) та обґрунтування виду та типу туру, характеристика та обґрунтування цільового сегменту попиту на даний вид туру, розробка загальної концепції та програми туру, оцінка економічної ефективності та доцільності впровадження туру, попередня апробація та впровадження туру.

Головними факторами, які впливають на просування та збільшення кількості продаж товарів і послуг на ринку в умовах конкуренції, виступає їх якість, ціна та новизна в порівнянні з аналогічними продуктами конкурентів.

Сучасним способом просування турпродукту виступає реклама, стимулювання продажів, спеціалізовані виставки та ярмарки, PR.

Для успішного функціонування фірми на ринку важливо не тільки як правильно спроектувати весільний тур, а й як правильно запропонувати його споживачу, задля завоювання частки ринку, де головною зброєю виступає реклама.

РОЗДІЛ III

АНАЛІЗ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ВЕСІЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ

3.1. Характеристика туристичних ресурсів острова Балі

Індонезія – найбільша острівна держава в світі та найбільша країна Південно-Східної Азії, яка розкинулася між Тихим та Індійським океанами і поєднує Євразію та Австралію. Індонезія є, згідно з чинною конституцією, унітарною республікою та поділяється на провінції, яких налічується 33.

Географічно острів Балі розташований в центрі Індонезійського (Малайського) архіпелагу - великого ланцюга островів, який тягнеться від Тихого до Індійського океану. Архіпелаг лежить на стародавніх торговельних шляхах, які пов'язували Європу, Близький Схід, Китай та Індію. Балі – провінція у складі Республіки Індонезія, основним містом якої є Денпасар. Повітряними воротами острова Балі являється міжнародний аеропорт Нгура Рей поблизу Денпасара. Тривалість перельоту з Києва складає близько 16 години. Площа острова становить 5,6 тис. км², протяжністю 150 км з заходу на схід та 80 км із півночі на південь. Населення острова Балі складає близько 3 млн. чоловік. Місцевий час випереджає київськи на 5 години влітку та на 6 годин взимку [2, 9].

Головний туристичний центр Індонезії – "Острів богів" Балі, це своєрідна держава в державі. Доброзичливість, гостинність та привітність балінезійців визначає індуїстська філософія. Чистота на пляжах та на вулицях, чисте море завидно відрізняють Балі від усіх інших курортів Південно-Східної Азії. Велика кількість піщаних пляжі чергуються зі скелястими берегами, пропонуючи необмежені можливості для шанувальників купання та серфінгу. Маленький острів з населенням 3 млн. чоловік щорічно приваблює більше півтора мільйона туристів з усіх куточків світу.

Для того, щоб отримати індонезійську візу необхідно мати закордонний паспорт, дійсний ще як мінімум пів року після повернення з Індонезії,

заповнена анкета з фотографією, запрошення з країни чи лист з готелю, де заброньований номер, авіаквиток з фіксованими датами прильоту та вильоту. Отримати візу можна у посольстві Індонезії в Києві за адресою: вулиця Отто Шмідта, 8, Київ, а також і в аеропорту після прильоту. Термін оформлення – 5 днів. Консульський збір – 400 грн. Вартість візи прибуття залежить від тривалості перебування в країні: до 7 днів – 540 грн., понад 7 днів – 1000 грн.

На Балі дуже чудово розуміють економічну важливість туризму. Саме завдяки туризму щільність населення Санурі та Куті досягла майже міських масштабів, подібна ситуація спостерігається і в Убуді. Наразі також стала проблемою острова інтенсивність дорожнього руху. На Балі велика кількість прекрасних пляжів, які досі залишаються відносно чистими. Проте Балі залишається тим місцем, де високо цінується соціальна гармонія, а всі без винятку відвідувачі вважаються бажаними гостями [42, 51].

На Балі для туристів багато привабливого: першочергово це природа, пам'ятники культури та можливість займатися різноманітними видами спорту. Південний Балі славиться великою кількістю пляжів та насиченим нічним життям, натомість Східний та центральний Балі цікаві в історичному та мистецькому плані [29].

Готелі Балі регулярно потрапляють в азіатські та світові рейтинги як найоригінальніші, найкрасивіші та з найвищим рівнем сервісу. На Балі є також унікальні готелі-бутіки: у глибині острова, з крайовидами на джунглі або рисові тераси, що нависають над урвищем річки комфортабельні «хатини» [41].

На порівняно невеликій площі острова сконцентровано величезна кількість пам'яток культури та розважальних заходів:

- гірське озеро та діючий вулкан;
- близько тисячі храмів та храмових комплексів;
- 2 ліси з мавпами, парки птахів та рептилій;
- рафтинг різного ступеня складності;
- аквапарк, сафарі на слонах та на верблюдах;
- дайвінг та серфінг;

- круїзи до прилеглих та віддалених островів;
- прогулянки на яхті, риболовля, вертолітні екскурсії та безліч інших цікавих можливостей провести гарно час [21, 45].

Найпопулярніший курорт острова – пляж Кута, який простягається на 6 км вздовж океану. Цей курорт відомий своїми багаточисленними ресторанами, барами, клубами та магазинами. Ті, хто шукає умиротворення та спокою, віддають перевагу Чандидасу, Сануру або чорним піскам Ловіни. Спокійний, але порівняно дорожчий відпочинок, пропонують узбережжя Нуса Дуа та Джимбаран. Любителі плавання з маскою та дайвінгу оберуть західну частину острова – Національний Парк Балі, або його східну частину – Амед. Шанувальникам серфінгу найкраще зупинитися у районі Улувату або острова Нуса Лембоганган. Незважаючи на те, що кращим є пляжний відпочинок, все більша кількість туристів прямує в культурний центр острова – Убуд [42].

Клімат Балі тропічний і досить вологий, середньорічна температура сягає 28° С. Вологий сезон розпочинається з кінця листопада до лютого, але потік туристів і в цей період не зменшується, оскільки тропічна злива триває не більше 1 години на день - лише освіжає та зовсім не заважає відпочинку. Найкращими місяцями для відпочинку на Балі є травень, червень, липень, серпень. Саме в ці місяці випадає найменша кількість опадів, загальна кількість дощових днів мінімальна та не дуже спекотна температура повітря.

У грудні – січні на Балі навідуються відпочивати австралійці та самі індонезійці. Липень та серпень вважаються традиційним сезоном для відпочинку на Балі європейців. Ціни на відпочинок різко зростають. Але саме липень та серпень є часом розваг, свят та відсутності дощів. Досить гарним часом для відпочинку на Балі є травень та червень. При деякому везінні можлива повна відсутність опадів, цілком прийнятні ціни та досить широкий вибір готелів. Саме в ці два місяці не прослідковується туристичний бум, а також відсутні пробки на дорогах, які, на жаль, існують і на острові Балі. Вересень – місяць порівняно спекотний з іншими місяцями, але не менш

приємний для відпочинку. Лютий вважається дощовим часом року та є самим найспекотним місяцем в році [9, 38].

Культура та національний уклад. Культуру місцевого населення туристи можуть побачити у різноманітних ремісничих роботах балійців. Острів відомий не весь світ традиційною дерев'яною скульптурою, виконаною в індуїстських, архаїчних та язичницьких традиціях, самобутньою декоративністю відрізняється і балійський живопис [47].

Розпис на батіку - шовкової або бавовняної тканини є культовим промислом балійців. На неї пошарово наноситься традиційний балійський малюнок, що має символічний зміст. З батика балійці виготовляють святковий та повсякденний одяг.

Одне з най неповторних видовищ – балійські танці з багатьма виконавцями які вдягнені у національні костюми. До них входять театралізовані вистави, загальний зміст яких ґрунтується на вічній боротьбі сил «добра і зла». Найпопулярніші та найвеличніші з них – це масовий танець «Kesak» та танець «Barong-Kris». «Kesak» танцюють приблизно 150 виконавців, які ілюструють епізод з епосу Рамаяна, де група мавп, на чолі з Hanoman, намагається врятувати викрадену Dewi Shinta з пазурів гіганта Rahwana. Більше схожий на драму, танець «Barong-Kris», представляє собою містичну тварину, схожу на лева, який бореться зі злим чаклуном Rangda [34].

Динамічні танці, барвисті костюми, музика, сакральні церемонії та неповторні за своєю красою містичні храми є складовими частинами нескінченної послідовності ритуалів та релігійних вірувань, які впливають на спосіб та сенс життя балійців [45].

Харчування. На острові Балі дуже багато національних ресторанів: балійських, індонезійських, китайських, японських. До національних страви відносяться: курка з рисом та зеленню, кальмари ,трепанги, устриці, м'ясні асорті [51].

Основним інгредієнтом у більшості індонезійських страв є рис. Природно, через надзвичайно вигідне географічне розташування, також широко

розповсюджені рибні страви та страви з інших морепродуктів, таких як креветки, лобстери, раки, устриці, краби тощо. Риба може бути свіжою, сушеною, солоною, різного копчення, і завжди дуже смачною. Варто пам'ятати, що індонезійці люблять різні соуси та приправи, які бувають часто дуже гострими; широко розповсюджені та у великих кількостях вживаються соєвий соус, каррі, червоний перець чилі тощо [35].

Проте особливістю кухні на острові Балі виступає велика кількість морепродуктів та фруктів.

Найцікавішими національними стравами є «сате» – приправлене м'ясо на грилі, «гадо-гадо» – овочевий салат на основі арахісового соусу, «насі горенг» – смажений рис з різноманітними інгредієнтами та «бакмі горенг» – смажені макаронні вироби.

Протягом цілого року Індонезія вражає великою різноманітністю та кількістю тропічних і субтропічних фруктів та овочів. Деякі фрукти, такі як кавуни або манго, є сезонними, проте банани, папаю, яблука, ананаси, апельсини та багато інших можна їсти цілий рік.

В Індонезії дуже любляють продукти натурального походження – наприклад, серцевину пальми, кокосові горіхи, плоди манго та хлібного дерева.

Стосовно напоїв – індонезійці люблять каву та чай, які подаються майже на кожному кроці, починаючи від сільської закускової та закінчуючи самими фешенебельним ресторанами. Для більшості індонезійців обід або вечеря не уявляються без завершальної склянки чаю або кави. Чайні та кавові плантації в Індонезії великі та родючі.

Відвідувачам барів, кафе та ресторанів запропонують багатий вибір напоїв європейського чи, навіть, австралійського виробництва, а місцеві напої – наприклад, арак – пальмова чи рисова горілка. У магазинах, барах, ресторанах багатий вибір віскі, коньяків, горілки, французьких та австралійських вин. Для поціновувачів та просто любителів пива є відомі на весь світ сорти німецького або голландського пива, є також пиво "Бінтанг" - чеське пиво, яке виробляється в Індонезії за ліцензією.

Курорти острова Балі.

Нуса Дуа - це елітний курорт на острові Балі з найкращими пляжами та білим дрібним піском. Курорт розташований у південній частині острова Балі в межах півострова Букит. Нуса Дуа створювався як курорт, що дозволяє сховатися від напруженого життя в мегаполісах. Курорт досить ізольований, щоб забезпечити спокій та тишу, хоча знаходиться всього в декількох хвилинах їзди від міжнародного аеропорту [40]. На Нуса Дуа відсутні ринки, традиційні балійські села, торговельні намети з місцевими делікатесами. З місцевих жителів тут проживають лише персонал готелів. Тут представлені практично усі світові лідери готельного бізнесу – Sheraton, Hilton, Melia, Hyatt, розташовані більше десятка п'ятизіркових готелів Нуса Дуа мають великі власні території, пляжі, басейни, тенісні корти, бари та ресторани. Вони не розділені парканами: з території одного готелю на територію іншого можна переміщатися вільно. Уздовж готелів тягнеться довга вулиця – променад. Любителі спорту отримують тут особливу насолоду від велосипедних прогулянок та бігу підтюпцем. Новий майданчик для гри в гольф відповідає всім вимогам майстрів цього виду спорту. Вся територія Нуса Дуа нагадує тропічний сад, де скрізь можна зустріти справжні витвори мистецтва із квітів. Недарма цей курорт має назву "тропічна Швейцарія" [11].

На північ від пляжу Нуса Дуа простягається вузькою піщаною смугою Танжунг Беноа - рибальське село із ланцюжком готелів, безліччю національних рибних ресторанів та кафе, а також із цілою низкою можливостей для різноманітних водних розваг. Колись Танжунг Беноа було торговим портом, і на ньому поряд із балійцями проживають китайці. Проте на курорті в свій час були збудовані сучасні готелі, які потопають у зелені садів та парків. В тропічному саду готелю Grand Mirage з дивовижним видом на океан розташовується Талассо Балі - фізіотерапевтичний курорт міжнародного рівня та класу, чарівна лагуна таласотерапії. На відстані 100 м один від одного у Танжунг Беноа стоять китайський храм, мусульманська мечеть та храм індуїстів. Відвідавши ці пам'ятки, туристи оцінять красу їхнього внутрішнього

оздоблення, по черзі зможуть відчувати атмосферу різних світоглядів та філософій. Незважаючи на сучасні трендові перетворення, Танджунг Беноа приваблює тих, хто полюбляє на пляжі тишу. Тут створені всі умови для занять спортом: перегонами на каное, водними лижами, риболовлею та параглайдингом. Звідси здійснюються морські подорожі з аквалангом в місця, які рясніють тропічними рибами і коралами.

Курорт Кута розташований всього на всього за 3 км від аеропорту, на західному узбережжі Південного Балі, який можна вважати відносно дешевим місцем відпочинку. Серед головних переваг Кута, який був відкритий на початку 70-х років аматорами серфінгу є широкий пологий пляж і гуркітливий прибій. Кута вважається ідеальним для молоді: тут зосереджені практично всі «тусовочні» місця, дискотеки та бари які працюють майже всю ніч. Також є власний аквапарк та безліч дискотек, проте пляжі на даному курорті – брудніші у порівнянні з Нуса Дуа. Тому в Куті відпочивають переважно серфінгісти. Кута – це своєрідний лабіринт маленьких вуличок із приватними будинками, ресторанами та готелями. На вулиці Легіан, що йде практично паралельно берегу моря, і на вулиці Пантай, яка спускається прямо до пляжу, налічується сотні магазинів. Для всіх молодих серцем Кута пропонує активний відпочинок, нічне життя, шопінг, вечірки, а з появою розкішних сучасних готелів вона стала улюбленим місцем відпочинку багатой молоді [37].

Пляжі курорту Джимбаран невеликі та насипні. Море – хвилясте, яке дуже добре підходить для серфінгістів і не дуже – для відпочиваючих з дітьми. Він розташований за 20 км від пляжу Нуса Дуа, де розташовані лише готелі та практично відсутня інфраструктура. Це ідеальне місце для дайвінгу та сноркелінгу: у достатній та доступній кількості є коралові рифи, а також унікальні можливості для так званого wreck-дайвінгу (занурення до рештків затонулих кораблів). Джимбаран відомий завдяки своїми чудовим пляжам, найкращими рибними ресторанами а, крім того, практично ніхто з туристів не знає про це, чудовим танцем Баронг. Через кожні п'ятнадцять днів, згідно з балійським календарем, на дорозі, що простягається паралельно пляжу,

розгортається дивовижне видовище. Тут можна зустріти «Сандаранів» – танцюристів у масках ювелірної роботи та чорні незвичайні маски інших виконавців, які вкрай рідко зустрічаються на Балі [39].

Санур - перший пляжний курорт острова Балі з невимушеною паризькою атмосферою, який простягнувся на 3 км завдовжки вздовж східного узбережжя острова. Варто сказати, що тут найкрасивіші пляжі Балі, під час відливів із води виступають коралові рифи. Санур, по праву, вважається одним із головних центрів водних видів спорту на Балі, звідки можна вирушити в рибальські тури та зайнятися серфінгом. Це своєрідна Мекка для дайвінгу на південному узбережжі острова Балі, що ідеально підходить для дайверів-початківців. В межах цієї туристичної зони курорту розташований величезний розважальний центр Taman Festival Park, де знаходяться: водні гірки, 3-D симулятор, сафари, каруселі, американські гірки, атракціони, щовечірні «виверження вулкана», лазер-шоу, будиночки змії та ящірок, крокодилячі та черепаші ставки, відкритий амфітеатр. Переважна більшість ресторанів Санура орієнтовані на туристів, а стандарти обслуговування тут високі, так само, як і їх вартість. Нічний ринок на перехресті вулиць Jalan Sindhu та Jalan Tamblingan пропонує широкий вибір недорогих традиційних індонезійських страв. Курорт засинає відносно рано, тому сюди намагаються потрапити люди, які цінують спокійний спосіб життя.

За 27 км від міста Денпасар затишно розташований серед пагорбів Убуд, який відомий своїм холодним кліматом - особливий тип курорту. Він незмінно користується популярністю у туристів, які бажають провести спокійну відпустку далеко від яскравих вогнів насиченого життя. Убуд пропонує близьке знайомство з культурою та мистецтвом Балі. Туристи відвідують зали Художнього музею, майстерні художників та картинні галереї. В Убуді кожного вечора відбуваються вистави балійського танцю та концерти - він відомий як "серце балійської культури". Окрім культурної спадщини, Убуд приваблює туристів своїми природними багатствами, де вони знайдуть найкрасивіші ущелини та швидкісні гірські річки, рисові плантації, які

спускаються терасами зі схилів. У центрі розташований Пурі Сарен – королівський палац, а навпроти – міський ринок, поруч – «Вантилан» – місце, де відбуваються півнячі бої [41].

З 1958 року Денпасар столиця острова, яка лежить у серці Південного Балі. Сьогоднішній Денпасар – сучасне, ділове місто, адміністративний та торговий центр. Колись Денпасар був королівською столицею – королівство процвітало в Південному Балі наприкінці XVIII – на початку XX століття, залишивши в спадок сучасним жителям міста ряд старовинних будівель. Тут знаходяться важливі культурні центри: Балійський центр мистецтв та музей Балі. «Денпасар» перекладається як «на схід від ринку». Місто налічує приблизно півмільйона жителів, із найближчими передмістями може налічувати понад 700 тис. осіб, важливу роль в якому відіграє китайська діаспора, що налічує близько 15 тисяч чоловік. Кута з півдня і Санур зі сходу практично злилися зі столицею та є єдиним курортним центром. Архітектура Денпасара в свій час зазнала впливу різних культур: китайської, яванської, європейської. Проте у центрі міста особливо помітні китайські традиції. З приходом у XIX ст. голландських колонізаторів з'явилися прикмети європейських віань [15].

Визначні пам'ятки Балі надзвичайно різноманітні.

Ліс мавп та храм Танах Лот. Ліс мавп розташовується неподалік Убуда, і займає близько шість гектарів площі, де ростуть гігантські мускатні дерева заввишки майже 40 метрів. Парк населений безліччю приматів різних порід, які мешкають на деревах та на території красивого індуїстського храму Пурі Букіт у центрі лісу. Мавпи завжди раді гостям, які пригощають їх сушеними фруктами та горіхами. Ці ласощі продаються на цьому ж місці заповзятливими місцевими жителями.

Після спілкування з мавпами – відвідини перлин балійських храмів – Храму Землі та Води – Танах Лот. Храм збудований у XVI столітті та був провідним на Балі під час правління королівської династії до 1891 року. Він розташований на маленькому кам'янистому острівці, який оточується водою

під час припливу, коли до храму можна дістатися лише спеціально встановленим трапом. Мало що може зрівнятися за враженнями з храмом Танах Лот за пишнотою та красою під час заходу сонця, коли сонце сідає за океан, відбиваючи величну тінь казкового храму.

На вершині скелі стоїть Стародавній храм Улувату, який височіє на сотню метрів над Індійським океаном – пейзаж, що вражає своїм потужною енергетикою та драматизмом. У парку, що оточує храмові споруди, оселилися багато мавп, а в океані водяться черепахи, яких туристи можуть помітити у хвилях, якщо їм пощастить [45, 50].

Вистава танцю Кечак зазвичай відбувається ввечері, під гуркіт хвиль та вигуки танцюристів буде висвітлюватись найдавніша історія Любові – Рамаяна у ритуальному танці Кечак, сюжетна лінія, якого повністю повторює історію народного епосу Рамаяна та оповідає про кохання та про труднощі, які доводиться долати, щоб назавжди бути разом, про підступних ворогів та вірних друзів. Барвисте шоу закінчується танцем трансу на розжареному вугіллі [10, 22].

В кінці екскурсії – вечеря в ресторані у селищі Джимбаран, де історично сформувалася спільнота рибалок. Самі свіжі морепродукти подаються приготованими на грилі разом із традиційним салатом з морського шпинату, солоними горіхами, натуральними соками, та є чудовим доповненням до морепродуктів – асорті [44].

У «Парку Птахів» представлені сотні найрідкісніших порід птахів. Деякі види птахів знаходяться в клітках, але в переважній більшості парк поділений на вольєри, що імітують природні умови проживання птахів. Під час прогулянок по чагарниках тропічних рослин туристи можуть побачити балійських шпаків, південно-американських макао та австралійських какаду в їхньому барвистому оперенні. Танзанійські фламінго, африканські журавлі, пелікани, і лебеді плаваючі в зарослих лотосом ставках не залишать байдужим жодну живу душу.

Поруч розташований «Парк Рептилій», де можна побачити відомого дракона «Комодо», єдиного справжнього нащадка динозаврів, який зберігся. Тут представлені безліч видів крокодилів, ящірок та змій. Також у «Парку Рептилій» систематично відбуваються магичні ритуальні шоу: бої крокодилів та годування змій. У парку можна сфотографуватися з живими пітоном та ігуаною, побачити справжніх коmodo драконів та найотруйніших змій у світі – королівську кобру, мамбу, вайпера. За бажанням туристи можуть відвідати китайську “аптеку”, де можна скуштувати свіжу кров кобри.

Убуд та Висоти Кінтамані – центр мистецтв острова.

Один з найчудовіших турів Балі, який починається з поїздки в село Бату-Булан, де туристи зупиняються подивитися танці "Баронг і Кріс", які втілюють вічну боротьбу сил добра зі злом. Далі поїздка триває до села Челук, де живуть срібні та золоті справи майстра (чорні перли та ювелірна справа), село різьбярів по чорному, червоному та сандаловому дереву Мас та село художників Убуд. Далі, наступна зупинка в Гоя Годжа (печера слонів) – храм Священної Весни у селі Тампак Сірінг, звідки туристів доставлять до Кінтамані – основного пункту туру [42, 45].

Вулкан Кінтамані має подвійний кратер, він вивергався три рази – у 1927, 1929 та 1947 роках. Після двох сильних вивержень в одному з кратерів утворилося озеро Батур – найбільше озеро на Балі, яке своєю формою нагадує корейську піалу. Його особливістю є те, що глибина залишається незмінною протягом усього року: під час сезону дощів та сухого сезону. Цей факт сприяв появі у місцевих жителів віри в те, що сам Бог піклується про озеро. Також цей район відомий своїми термальними джерелами [43].

Навіть в наш час із кратера вулкана час-від-часу виходить дим і викидається попіл. До виверження 1926 року в кратері знаходилося село Батур, після виверження вулкана його було переміщено край кратера.

Аквапарк Waterboom.

Аквапарк розташований у квітучому саду у районі Кути. В 2005 року балійський аквапарк був визнаний найкрасивішим аквапарком світу. В

аквапарку можна покататися з 18 водних гірок різної складності, поплавати на надувних колах "ледачою річкою", викупатися в блакитних лагунах або розслабитися в спа-центрі. Професійний фотограф зафіксує найзахоплюючі моменти відпочинку, готові фотографії можна отримати на виході з аквапарку. Після різноманітних водних розваг можна смачно поїсти в одному з кафе на території аквапарку.

Острів Балі це універсальне місце для підводного плавання, яке чудово підходить початківцям та досвідченим дайверам. Балі омивається водами Індійського океану, Балійського та Явського моря. Дайвінг на Балі пропонує дрейфуюче занурення – до останків кораблів, до підводних скель, місця проживання акул, а також занурення для любителів підводної фотозйомки. На острові Балі є практично все, що потрібно для вдалого дайвінгу: чудова видимість (до 40 м), ідеальна температура води (27-28 градусів), численні коралові рифи, різноманітні тропічні риби (риба-ангел, мола-мола, риба-наполеон, риба-крокодил, барракуда та багато інших), гігантські черепахи, скати (плямисті скати, манти), акули (китові, молотоголові, рифові) та затонули судна.

Острів Ява – це своєрідне серце Індонезії, культурний, економічний, географічний та інтелектуальний центр країни. Ява – це унікальна культура, яка створювалася століттями: нашарування буддизму, індуїзму, ісламу, а також європейських впливів – залишило свій відбиток на культурі, традиціях та мистецтві острова.

Джогьякарта – стародавнє місто, яка по праву вважається не тільки культурною столицею Індонезії, а також столицею ремесел та художнього життя Яви. Джогьякарта найбільше відома в усьому світі завдяки найбільшим релігійним святиням: індуїстському храмовому комплексу Ла-ра Джонгранг у Прамбанані та буддійському храму Боробудур. Крім того, тут розташовано султанський палацовий комплекс Кратон.

Боробудур представляє собою найбільшу буддійську пам'ятку Світу. Боробудур побудований у вигляді величезної ступи, яка виконана у формі

гігантської мандали. Фундамент квадратний ступи зі стороною 118 м. У ступи є вісім ярусів, п'ять нижніх - квадратних, та три верхніх - круглих. Ця мандала відображає схему світобудови відповідно до буддійських вірувань. На верхньому ярусі розташовані 72 малих ступів навколо великої центральної ступи. Кожна ступа виконана у вигляді дзвона з великою кількістю прикрас. У середині ступ розміщені 504 статуї Будди та 1460 барельєфів на різні релігійні сюжети. Ступу споруджено з двох мільйонів кам'яних блоків. Вчені до цього часу не можуть визначити точний термін та дату будівництва цього храму. Сотні років Боробудур знаходився під шаром вулканічного попелу та зарослими джунглями.

Прамбанан – комплекс ранньосередньовічних індуїстських та буддійських храмів, розташований неподалік ступи Боробудур. Найбільшою популярністю у туристів користується грандіозний 47-метровий храм Лара Джонгранг, який є найбільшим в Індонезії та присвячений богу Шіве, що у перекладі означає «Струнка діва». Найімовірніше, що храм був збудований на початку X століття, та складається з чотирьох ярусів оточених чотирма стінами зі такою ж кількістю воріт.

Кратон – султанський палацовий комплекс, який серед яванців прийнято називати «Пуп світу». Для них палац був центром не лише султанату, а й усього Всесвіту, де знаходяться особисті палати султана та членів його сім'ї, величний тронний зал, сховище королівських регалій, палати для споглядання, мечеть, павільйони для вистав.

Правила поведінки на Балі.

Балійці дуже гостинний та привітний народ, проте наявність великої кількості культурних і релігійних канонів змушує туристів уважніше стежити за своєю поведінкою, щоб випадково не образити місцевого мешканця. З найбільш явних поведінкових табу, слід виділити наступні:

- у жодному разі не вказуйте на релігійну святиню чи людину ногою;
- приймати та подавати що-небудь слід лише правою рукою;

- засмагати в оголеному вигляді можна лише в закритих від загального користування місцях та на спеціалізованих нудистських пляжах;
- для балійця голова священна, тому остерігайтеся зачепити чийось голову, і ніколи не варто впритул стяти з людиною, яка молиться на підлозі;
- стосується обіймів і поцілунків – це вважається неприпустимим проявом почуттів у громадських місцях;
- на пляжі можна з'являтися тільки в купальнику, теж саме стосується чоловіків без сорочки;
- практично всі входи у храми оплачуються на добровільній основі у вигляді пожертвувань (від 1000 до 3000 рупій);
- у храмі заборонено з'являтися з кровотечами будь-якого походження;
- не можна сидіти вище за священика або перед тими, хто молиться [4].

Балі – це острів магії, рису та церемоній, де чудово поєднується природа з індуїстською культурою, а люди шукають та знаходять світ серед богів. Балі – це стародавні храми, вічно блакитні небо та океан, кокосові пальми, широкі рисові тераси, що вражають своєю яскравою зеленню, вулканічні гірські вершини з озерами, джунглі з великою кількістю цікавих мавп, сонце і білі піщані пляжі. Балі – це неймовірний калейдоскоп вражень, веселка емоцій та нескінченний карнавал життя, в якому кожен може знайти своє місце.

3.2. Місце острова Балі на туристичному ринку

Індонезія повністю лежить на островах, яких налічується понад 17 тисяч. Вони простягаються від Австралії до Південно-Східної Азії. Саме тому мало яка інша країна настільки ж прекрасна з точки зору дайвінгу і пляжного відпочинку, тим більше що прибережні води всієї Індонезії багаті унікальними видами риб, коралів та інших морських тварин.

Найвідвідуваний та відоміший туристами острів Індонезії – невеликий (всього 150 на 110 км) Балі, який поєднує прекрасну природу і стародавню індуїстську культуру, цей острів дістав свою популярність серед західних любителів екзотики ще в 1930-і роки. В період до карантину, пов'язаного з

коронавірусом, у 2019 році кількість відвідавщих острів туристів майже в півтора рази перевершила кількість місцевих жителів (6,28 млн туристів порівняно з 4,2 млн місцевих) (рис. 3.1).

Все більше число шанувальників автентики смаку та чистоти жанру звертають власну увагу на прекрасні острови Індонезії, а в першу чергу погляди зводяться до острова Балі.

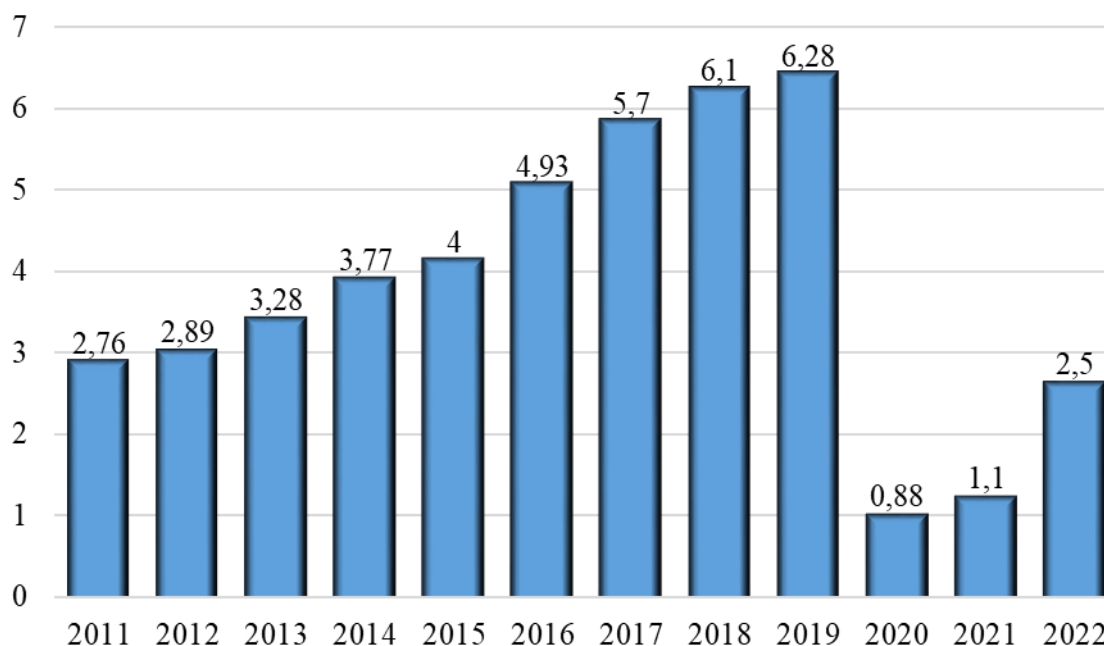

Рис. 3.1. Міжнародні туристичні потоки на острові Балі

Таким чином, кількість міжнародних туристів які відвідали острів Балі зросла на 3,6% у 2019 році до 6,3 мільйона, порівняно з 6 мільйонами у 2018 році, згідно з опублікованими щорічними офіційними новинами статистики розвитку туризму в провінції Балі від Badan Pusat Statistik Provinsi Bali.

Не беручи до уваги низку геополітичних проблем, які впливали на міжнародні поїздки у 2019-2022 роках, стійкість Балі як одного з головних туристичних напрямів демонструється його постійним зростанням кількості міжнародних приїздів відпочиваючих. Кількість міжнародних приїздів відвідувачів, які проходять через міжнародний аеропорт Нгурах-Рай, виросла на 3,8% до 6,2 млн у 2019 році порівняно з 6,0 млн у 2018 році.

Кількість міжнародних приїздів відвідувачів, які в'їжджали на острів через порт Балі, коливалась за останні десять років – від 5298 у 2009 році до

77886 у 2015 році, як показано на графіку нижче. В 2019 році кількість міжнародних прибулих відвідувачів, що проходять через порт, впала на 29,2% з 43 314 у 2018 році до 30 682 у 2019 році.

У 2019 році наймасовіший журнал для мандрівників «Travel + Leisure» (5 млн. читачів) зробив публікацію рейтингу найкрасивіших островів світу. Перші три позиції посіли острови Індонезії, серед яких острів Балі зайняв друге місце. Повний рейтинг має такий вигляд: (див. табл. 1)

Таблиця 1.

Рейтинг найкрасивіших островів світу за версією «Travel + Leisure»

№	Назва острова	Опис
1	о. Ява (Індонезія)	«Це не тільки економічний, політичний і культурний центр країни, а й територія з абсолютно унікальною природою, яка за своєю привабливістю для туристів не поступається яванським містам і храмовим комплексам».
2	о. Балі (Індонезія)	«Головна і безперечна перевага Балі — це чудові пляжі, приправлені морською блакиттю, незвичайно мальовничою природою, древньою культурою і, що важливо, відмінною погодою протягом усього року».
3	о. Ломбок (Індонезія)	«Острів славиться своїми гончарними виробами, шовком і тканинами із золотою і срібною ниткою, створеними вручну місцевими майстрами».
4	Мальдівські острови	«Місце, де збуваються мрії, а картинки райського відпочинку перетворюються в панорамний вид з вікна».
5	о. Уаїхеке (Нова Зеландія)	«Цей острівець відомий як один з головних центрів мистецтва Нової Зеландії. Художники можуть знайти тут підтримку, а туристи – художні галереї та цікаві студії».

На острові Балі велика кількість різних районів кожен з яких має свої особливості.

Для того щоб відпочинок пройшов максимально комфортно і цікаво, варто з усією відповідальністю підійти до вибору району. Першочергово туристам важливо визначитися, що для них має вирішальне значення: пляжі для купання, серфінг, дайвінг, нічні розваги, пам'ятки або шопінг, і з огляду на це підходити до вибору курорту.

Райони острова Балі дуже різні та володіють різним мікрокліматом, інфраструктурою і природою, але всі разом вони роблять острів Балі багатограним і неповторним місцем для чудового відпочинку. Південь острова населений більше і так само більш туристично розвинений, північ і центр острова також приваблюють туристів, хоча і в меншій кількості, а схід острова пропонує більш розмірений і спокійний відпочинок. Західна частина острова підійде туристам, які прагнуть самоти та бажають зануритися в більш традиційне життя балійців. З метою полегшити туристам вибір майбутнього району для відпочинку на острові Балі, у 2017 р. відоме у всьому світі туристичне видання «Culture Trip» склало рейтинг найкращих регіонів острова з їх особливостями (рис. 2).

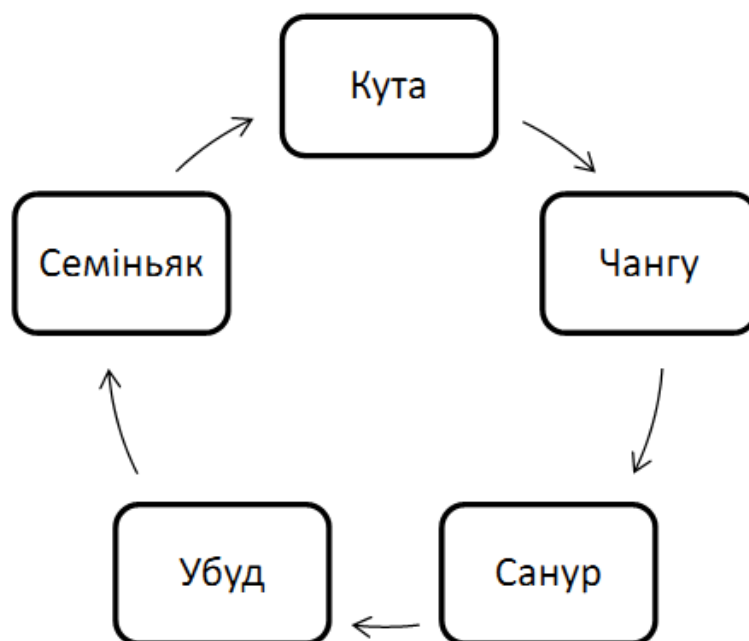

Рис. 3.2. Найпопулярніші райони о. Балі за версією «Culture Trip»

Убуд поправу вважається культурною столицею острова – весь Убуд буквально переповнений творчими майстернями, арт-галереями та магазинами, де можна купити вироби з дерева, скла і металу, вироблені місцевими умільцями. Убуд також вважається столицею медитативних практик.

Убуд знаходиться в регіоні з комфортним кліматом – на висоті 200 метрів над рівнем моря віддалено від океану, тому тут не так спекотно, порівняно з узбережжям, але й не так прохолодно, як вище в горах. Убуд з прилеглими

територіями буквально потопає у зелені – всюди ростуть величезні дерева, безліч пальм, а також нескінченні мальовничі рисові поля та тераси.

Недалеко від Убуда знаходяться різноманітні місця-розваг для туристів – парк птахів, музеї, храми, ботанічний сад, тут же знаходяться компанії, що організовують активний відпочинок – рафтинг, тури на велосипедах, каньонінг тощо, а також недалеко знаходяться озера, водоспади та вулкани, в центрі острова.

На території Убуда знаходиться відомий Ліс мавп (Monkey Forest) – ліс з височеними деревами, в якому живуть мавпи, які тут всюди – одні жебракують, намагаючись виманити у туристів їжу, другі повзають по деревах, треті плещуться у фонтані чи валяються на доріжках, чухаючи животики або граючи з малечею.

Нічне життя в Убуді відсутнє, місцеві правила порядку забороняють шум після 10³⁰ вечора.

Кута давним давно була маленьким селом при двох будинках на березі Індійського океану. Не було нічого, ні асфальтових доріг, ніяких туристів. Це було просто крихітне рибальське поселення. В теперішній час Кута є дуже щільно забудованим поселенням, з дуже вузькими вуличками, які практично постійно забитими таксі, та іншими засобами для пересування, з безліччю готелів різних цінових категорій, а також ресторани, кафе, клуби та магазини.

Опинившись на вулицях Кути, можете розраховувати, що на вас накидатимуться продавці з місцевих крамничок, пропонуючи вас усіма силами придбати що-небудь вам непотрібне, а також орендувати байки. Співробітники масажних салонів та магазинів сім-карт також очікують тут туристів.

Не беручи до уваги всі недоліки, в Кути як і раніше безліч туристів. У зв'язку з цим, тут розміщені численні туристичні інформаційні центри, де ви можете вибрати екскурсію в будь-яке місце острова та на будь-який смак.

Пляж Кути тягнеться 5 кілометровою смужкою світло-коричневого піску, де без жодних перепон можна орендувати лежак та вдосталь навідпочиватись. Щоранку цей пляж чиститься за допомогою працівників і машини спільного

проєкту компаній Coca-Cola і Quiksilver. Кута Біч відмінно підійде для серфінгу, адже м'яка хвиля в Куті зарекомендувала себе як ідеальна для початкового навчання цьому водному спорту. Саме тому, на пляжі дуже багато місцевих біч-точок, які пропонують орендувати дошки в прокат та навчають серфінгу. Тут же розташовані 5 російськомовних серфових шкіл.

Справжнім недоліком пляжу є продавці сувенірів, які залучають до своїх послуг то тут, то там, пропонуючи саронги, луки зі стрілами, морозиво або масаж. Метушня, характерна для Кути, що володіє і пляжем – тут відпочиває безліч туристів, як австралійці, європейці та індонезійців. А у вихідні на заході сонця на пляж Кути виходить незліченна кількість місцевих. Поціновувачі шопінгу знайдуть в Куті сотні магазинів та кілька великих торгових центрів, що пропонують різноманітні товари, починаючи від дешевих сувенірів, обладнання для серфінгу, закінчуючи модними брендами з бутиків торгових центрів.

Коли сонце занурюється у води океану, починається нічне життя Кути. Бари, кафе і клуби, розташовані уздовж головної вулиці Кути – Легіан (Jalan Legian), голосно гримлять своєю музикою. Навіть найзапекліші тусовщики зможуть знайти тут собі місце, щоб вдосталь відпочити. Наразі в такі дні в Куті щоночі – навіть о четвертій годині ранку в понеділок на вулицях стоять затори з таксі, які прагнуть підвезти туристів до готелю.

Райони Балі досить різноманітні, наприклад, Семіньяк найдорожчий з них, тут зовсім не проблема знайти елітні вілли, готелі, клуби, ресторани та спа. Семіньяк набагато тихіший та спокійніший, ніж райони Балі Легіан або Кута, тут практично немає зазивачів і тих, хто може смикати вас за руку, пропонуючи вам що-небудь купити. Тут магазини розташовані більш вишукано, ніж у Куті або Легіані, тут же можна знайти декілька арт-галерей, а також безліч ресторанів. Дійсно цей район острова Балі можна вважати можливістю подивитись на дикий острів саме з точки зору елітного відпочинку.

Пляж Семіньяк дуже схожий на пляж Кути, який відрізняючись лише тим, що тут менше продавців і відпочиваючих. У цьому районі розташовані кілька закладів, які пропонують провести вечір, якісно вечеряючи,

насолоджуючись видом на океан і приємною музикою. У числі таких закладів Potato Head, Ku De Ta, а також La Plancha – тут можна зустріти захід сонця, сидячи на м'яких пуфиках прямо на пляжі, попиваючи коктейль. Окрім цього, раз на два-три тижні тут відбувається пляжна вечірка, яка входить до десятки кращих пляжних вечірок світу.

Ближче до півночі, на вулицях Даяна Пура (Jalan Dhauna Pura) і Оберой (Jalan Oberoi) починається нічне життя – тут розміщені десятки ресторанів і барів з якісною живою музикою і караоке, а також декілька танцювальних клубів.

Поряд з районом Семіньяк знаходиться район Балі Чангу, характерною рисою якого є некваплива атмосфера. Крім місцевого населення, тут влаштувалися експати, які мешкають на острові протягом тривалого часу. Вони вибрали цей район не даремно, тут буквально є все, що потрібно для життя і відпочинку – будинки, вілли, гестхауси різних цінових категорій, які розташувалися серед зелені рисових полів недалеко від океану, кафе і ресторани на будь-який смак і гаманець, кілька магазинів, спортивні клуби і спа, серф-кемпи і серф-школи, серед яких єдиним є Wavehouse, небагатолюдні та красиві пляжі з піском вулканічного кольору, де можна засмагати і купатися цілими днями.

Тут розміщуються кілька серф-спотів самого різного рівня – в Чангу відмінно вчитися серфінгу, проте при цьому і просунутий серфер знайде необхідну хвилю для свого рівня. До того звідси зовсім швидко можна дістатись до курортів Семіньяк і Кути, а також до менш людних курортів Чангу, куди з інших районів дуже довго їхати. Неймовірно гарний пляж Еко-біч, на березі якого розташовується ресторан, сидячи за столиком цього ресторану можна подивитися на серферів і зустріти захід сонця, насолоджуючись різноманітними стравами з морепродуктів.

Проїхавши на північ по основній дорозі Чангу двадцять хвилин, можна знайти знаменитий храм на воді Тана-Лот, який є одним з дев'яти

найважливіших храмів Балійської релігії. Це місце є дуже популярним для зустрічі заходів, а пляжі з вулканічним піском вражають своєю красою.

Що стосується нічного життя в Чангу, кожної неділі в деус проводяться святкування з живою музикою. Деус (Deus ex Machina) – це відомий австралійський серф-байк-шоп, з рестораном, галереєю і навіть скейтбордівськими мінірампами, також тут відбуваються вечірки в Old Man's, Sand bar і Pretty Poison. Звідси рукою подати до вечірок Семіньяк, де можна послухати живу музику і потанцювати.

Санур – затишне, тихе містечко на східному узбережжі острова в двадцяти хвилинах їзди від Кути. Санур поправу вважається найстарішим курортом острова Балі. Це місце дуже неквапливе і спокійне, та більше підходить для відпочинку літніх людей або сімейного відпочинку. На головній вулиці Данау Тамблінган (Jalan Danau Tamblingan) розміщені різноманітні ресторани, бари з живою музикою та магазини. Пляж Санур непоганий для зустрічі світанків і загоряння. У Санур розміщені кілька серф-спотів, які працюють в сезон дощів, проте тут катаються в основному місцеві і японці. У сухий сезон, коли постійно дме вітер, в Санур можна зайнятися віндсерфінгом і кайт-серфінгом. Незважаючи, що дайвінг в районі Санур порівняно не найбільш якісний, тут розташовані більшість найбільших дайвінгових операторів острова Балі [37].

За рейтингами кращих туристичних напрямків та найбільш незвичайних готелів у світі, найбільший туристичний портал TripAdvisor представив топ-тен кращих островів планети. Традиційно рейтинг був складений на основі рекомендацій та відгуків користувачів популярного сервісу [49].

В 2019 році кращим островом світу був визнаний Провіденсіалес – великий острів у Карибському морі, що розташовується на заході архіпелагу Кайкос, який належить до складу острівної держави Теркс і Кайкос. У трійку лідерів також потрапили другий за величиною острів Гавайського архіпелагу Мауї і острів в Карибському морі Роатан.

В 2019 році користувачі порталу TripAdvisor створили список найкращих островів планети, у якому Балі посів почесне 7 місце.

Рис. 3.3. Рейтинг найкращих островів світу за версією TripAdvisor

Балі, який посів сьоме місце в міжнародному конкурсі Travellers' Choice серед островів – це саме те місце, де мандрівники мають нагоду насолоджуватися сонцем на пляжі з білим піском, познайомитися з тропічними створіннями, досліджуючи коралові рифи з аквалангом або мальовничі рештки військового судна, що зазнав аварії у Другій Світовій Війні.

Отже, аналіз складених рейтингів акредитованими виданнями засвідчує, що острів Балі є однією з найліпших туристичних дестинацій у світі. Саме такі високі позиції пояснюються комбінацією унікальних культурно-історичних та природніх ресурсів, розвиненою інфраструктурою, багатою історією і високою якістю туристичних послуг [17, 19].

3.3. Основна характеристика весільного туризму на Балі та його розробка

Балі є найбільш освоєною туристичною зоною Індонезії – чудові курорти та давня культура, що прийшла на Балі з Яви у 15 столітті разом із династією Маджапахіт. Незважаючи на тривалий переліт, щороку Балі відвідують велику кількість туристів з усього світу.

Особливістю відпочинку на острові є різноманітність видів сімейного відпочинку з дітьми – безліч дитячих клубів при готелях, різноманітна екскурсійна програма, цікава і дорослим, і дітям. Балі – найпопулярніший курорт Індонезії. Цей прекрасний острів багатий на красиву природу і сонячне світло. Погода на Балі сприятлива цілий рік, температура повітря тримається до 28-30 градусів тепла.

Розрізняють два сезони: сухий сезон, як найкращий час для відвідування, триває з квітня по листопад, вологий сезон починається в лютому і закінчується в березні. Популярність острова Балі зростає з кожним роком. Як головний туристичний центр країни, острів часто визначає ритм всього відпочинку в Індонезії. «Кожен острівець архіпелагу несе свою неповторну чарівність», але лише Балі було присвоєно звання справжньої перлини.

Балі – один з наймодніших курортів і один з наймістичніших островів, де живі вікові традиції однієї з найдивовижніших і найяскравіших культур. На острові дивним чином уживаються модні тенденції та світ містиків та магів, розкішні сучасні готелі та барвисті церемонії старовини. Одним із найяскравіших свят для будь-якого балійця є весільний обряд. На Балі приїжджають тисячі людей зі всього світу спеціально, щоб провести тут весілля за балійським обрядом.

Весілля на островах відкриває багато можливостей – це може стати для вас як громадянською церемонією (укладанням шлюбу), вінчанням, так і театралізацією – символічною церемонією та весільною подорожжю. Острів Балі є одним із найпопулярніших місць проведення екзотичних весільних церемоній. Мальовничі ландшафти, чудові піщані пляжі, разючі помаранчево-червоні заходи сонця, багата історія, сервіс найвищого рівня – все це робить

Балі ідеальним місцем для весільної церемонії та романтичної весільної подорожі. Рівний тропічний клімат дозволяє організувати весілля на Балі будь-якої пори року. Тільки у вологий сезон можливі короткочасні тропічні зливи. Існує безліч різноманітних сценаріїв весілля на Балі від коротенького обряду в домашньому храмі до торжества з катанням на слонах [10, 36].

Однак що б ви не вибрали, особливий балійський макіяж та одяг у традиційне весільне вбрання з багат шарових позолочених тканин та численних прикрас, у тому числі витончених золотих корон, молодятм забезпечені завжди. За бажання костюми можна придбати як пам'ятні сувеніри. Невід'ємною частиною церемонії стануть також букети екзотичних квітів та квіткові гірлянди, без яких на Балі взагалі не обходиться жодне свято. Вас також, безперечно, порадують і національна музика, і національні танці. Найпоширеніший із них – легонг, виконують дівчата не старше тринадцяти років, одягнені у яскраві костюми та з білими квітами у волоссі, супроводжуючи молодят до місця проведення церемонії.

Весілля на острові Балі - це яскраве видовище, що запам'ятовується, оскільки весільна церемонія тут надзвичайно барвиста і екзотична: море квітів, аромати куріння, заворожливі звуки гамелану і надовго зависають в просторі гучні звуки гонгу. «Весілля по-балійськи» – це модна тенденція останнього десятиліття. Чому саме Балі став свого роду весільним островом? На Балі кожен мешканець має пройти через весільний обряд: одним із найважливіших завдань кожної людини балійці вважають створення сім'ї та виховання дітей. А райська природа острова та екзотичні обряди є прекрасним тлом для проведення незвичайної весільної церемонії [36, 48]. Гармонія у всьому – і гармонія у вашій новій родині. Багато готелів Балі надають можливість іноземним туристам провести одну з численних церемоній одруження, заснованих на стародавніх традиціях, але цілком пристосованих до вимог сучасності. Наслідуючи модний настрій, балійські готелі пропонують туристам проводити весільну церемонію прямо у себе на території тропічних садів готелів, але можна вибрати і традиційне балійське весілля в домашньому храмі

знатного балійця. Така церемонія найбільш наближена до балійських традицій і дозволяє стати учасниками ритуалу [36, 46].

Розробка весільного туру на Балі

Для організації в Джакарті весілля за всіма юридичними нормами, молодятam необхідно отримати в консульстві в місті Джакарта відповідний сертифікат, що підтверджує право на одруження. Для отримання цього сертифіката потрібний перелік наступних документів:

- паспорт;
- свідоцтва про народження;
- документи, які підтверджують віросповідання;
- згоди батьків на шлюб (при умові якщо наречений або наречена молодша за 21 рік);
- 8 фотографій нареченого (разом) розміром 6×4 см, яка буде свідоцтві про одруження [3].

Отримавши сертифікат у консульстві, молодятam потрібно звернутися до Реєстраційного офісу. Зазвичай реєстрація шлюбу здійснюється через 10 робочих днів, проте для іноземних туристів ця вимога не діє, і тому весілля може відбутися відразу. На церемонії потрібна присутність двох свідків, але їх можуть замінити працівники Реєстраційного офісу. В кінці молодятam лише залишиться легалізувати та перекласти свідоцтво про шлюб, яке буде дійсно в вашій країні.

Для поціновувачів екзотики на острові Балі знайдуться незвичайні весільні церемонії, а саме подорож на вертольоті, який доставить наречених на якийсь безлюдний пляж на березі лагуни, або інший варіант катання на слонах. На Балі слони вважаються містичними тваринами, пов'язані з богами, а крім того, він уособлює подружню вірність та мудрість. На спеціально прикрашених спинах могутніх тварин молодятam запропонують дістануться до самого серця джунглів, де зможуть відчути себе «царевичем Рамою та його коханою царівною Ситою» – героями давньоіндійського епосу «Рамаяна». До

«стандартної» весільної церемонії, яка відбуватиметься на березі океану зазвичай входить:

- весільний торт;
- балійські національні костюми для нареченого та нареченої;
- весільний букет для нареченої;
- процесія балійських дівчат вдягнутих у національні костюми;
- музичний супровід;
- прикраса місця проведення церемонії чи храму гірляндами та квітами;
- послуги балійського священика;
- машина, рясно прикрашена квітами;
- пляшка шампанського чи вина.

Іншим способом поєднатися узами шлюбу є весільна церемонія, яка проводиться на пляжі Балі під живий музичний супровід. В місці проведення церемонії встановлюється арка з екзотичних квітів та доріжкою, яка усипана пелюстками. На церемонію молодят доставлять з готелю на комфортабельному автомобілі водій. До церемонії нареченій буде запропонована підготовка в яку будуть входити зачіска та макіяж. Під час церемонії здійснюється фото та відеозйомка, а після церемонії молодята зможуть вибрати найкращі фотографії та відеозапис на диску.

Останнім часом найбільш популярною послугою є весільна церемонія, яка проходить в домашньому храмі, свій храм є у кожному будинку. Напередодні церемонії вся сім'я готує прикраси для храму та підношення Богам – вигадливо сплетені, візерунки з трав та квітів квіткові гірлянди. Наречений та наречена одягаються в традиційні барвисті вбрання з дорогих тканин, голови прикрашають золотими коронами. Священик благословляє молодят й здійснює старовинний балійський обряд вінчання.

Наприкінці вже після закінчення церемонії видається балійська грамота про вінчання – «Лонтар», яка написана старовинним балійським листом на пальмовому листі. Після завершення весілля молода дружина переселяється до будинку чоловіка. І, нарешті, відбувається незвичайний обряд – «Ньєнтана».

Молода людина переїжджає в будинок дівчини, після чого вважається, що він належить до сім'ї нареченої. До подібного обряду вдаються лише в тому випадку, якщо у батьків дівчини в сім'ї немає синів, які могли б продовжити їх рід. Причому згоду на весілля мають надати батьки нареченого, а батьки не нареченої.

Таким чином, весільна церемонія на острові Балі за своєю популярністю поступається хіба, що відомому на весь світ бразильському карнавалу. Щорічно тисячі закоханих пар з усіх куточків світу приїжджають на Балі, щоб здійснити весільну церемонію за балійським обрядом. І дійсно так, адже весілля на Балі – це «яскравий феєрверк емоцій», що залишиться у пам'яті подружжя на все життя. Коли біла фата нареченої змінюється вінком з пахучих, живих квітів, а традиційна церковна обстановка – зеленню тропічних лісів, весілля на острові Балі перетворюється на справжню казку.

На Балі в розпорядку кожного дня відсутні місця сірим будням. Існує багато варіантів проведення весільної церемонії, й кожен з них несе у собі неповторну атмосферу балійського свята.

У нашій магістерській роботі, як авторський тур пропонується весільний тур «Весілля орхідей». Це старовинний балійський обряд вінчання, який пов'язує місцевих балійців та балієк королівської крові. Запропонований тур надає молодятam пропозицію поринути в давню культуру острова Балі, а всім бажаючим зареєструвати свій шлюб за давніми романтичними традиціями.

Тривалість туру складає 8 днів та 8 ночей. В рамках туру передбачається послуга проведення весільної церемонії на третій день після заселення в готель.

Власне церемонія відбувається в королівському палаці, яка створює особливий, не подібний ні на що інший настрій. Згідно як із багаторічною традицією, стародавніх правителів перед весіллям тричі об'їжджали свої володіння, молодята повинні здійснити на позолоченій колісниці триразовий шлях навколо села у супроводі «Почту». Після чого вони приносять клятви в пишно прикрашеному храмі, де жрець надає їм особливі церемоніальні дари. А після власне особи королівської крові вручають молодятam весільні

сертифікати та запрошують на святкову вечерю, яка влаштовується на їхню честь. Також сюди входять традиційні балійські танці, вистава класичного тіньового театру «Ваянг» та мелодійні звуки національного оркестру «Гамелан», які всім разом роблять цей день справді незабутнім.

Вартість весільної послуги складе орієнтовно 180000 грн. на пару.

У вартість весільної церемонії входить:

- весільні подарунки молодят від готелю;
- прикрашання місця проведення церемонії;
- власне церемонія у королівському палаці;
- букет нареченої та бутоньєрка нареченого;
- однорівневий весільний торт;
- пляшка шампанського для церемонії;
- офіціант для весільної церемонії;
- відеозйомка при проживанні в готелі;
- фотосесія (робота фотографа протягом 6 годин);
- вечірня прогулянка на катері;
- підготовка номера до весільної ночі з шампанським у номер;
- сніданок з фруктами та шампанським;
- весільний сертифікат;
- координатор туристської групи всього весільного процесу.

Вся весільна церемонія повністю відбувається на території замку, а весільний координатор контролює процес весільної церемонії. Після церемонії у замку молодят буде запропонована вечірня романтична прогулянка на катері. Після закінчення церемонії буде вручено сертифікат про одруження, а від готелю – сувенірні подарунки.

У вартість туру «Весілля орхідей» входить:

- трансфер Чернівці – Сучава – 1 000 грн з людини.
- переліт Сучава – Денпасар (острів Балі) – 70 000 грн на пару;
- проживання у готелі Disini Luxury Spa Villa 5* 8 днів/8 ночей 88 000 грн. на пару;

- ціна медичної страховки в страховій компанії «АСКА» - 370 грн з особи на добу;
- робота офіціанта 3 000 грн;
- робота фотографа від 8 000 до 14 000 грн за 6 годин;
- робота координатора весільного туру 8 000 грн;
- прикраса замку, подарунки від готелю 5 000 грн;
- букет нареченої та бутоньєрка 2 000 грн;
- орхідеї для прикраси 1000 грн;
- однорівневий торт 2 000 грн;
- оренда катера 10 000 грн;
- 3 пляшки шампанського 1 000 грн;
- ціна весільної церемонії в замку з фуршетом від 40 000 грн.

Загальна вартість весільного туру «Весілля орхідей» з проживанням у готелі Disini Luxury Spa Villa (Денпасар, острів Балі) становитиме: 147 700 грн. на одну людину.

Отже, за нашими підрахунками вартість туру на одну особу складе:
 $2000+35\ 000+2\ 000+44\ 000+3700+10\ 000+8\ 000+5\ 000+2\ 000+1\ 000+2\ 000+10\ 000+1\ 000+20\ 000=143\ 700$ грн.

3.4. Проект розробки весільного туру "Медовий рай"

Ідея запропонованого туру: Весільний тур «Медовий рай» – це яскрава, незабутня подорож молодят до екзотичної країни. Запропонований туристична послуга включає організацію весільної церемонії та власне медовий місяць.

Мета туру: організація романтичної весільної подорожі для молодят.

Унікальність запропонованого туру полягає в проведенні для молодят двох весільних церемоній (перша в балійському, друга в європейському стилях), а також організація екскурсійної та розважальної програми.

Цільова аудиторія запропонованого туру: молодята, віком від 21 року і старше, із середнім та високим рівнем доходів. З метою безпеки для здоров'я даний тур не рекомендується людям з важкими та хронічними захворюваннями.

Розроблений тур розрахований на відвідування острова Балі туристами цілий рік.

Програма весільного туру "Медовий рай".

Зважаючи на сьогоднішню ситуацію в нашій країні, а саме військовий стан, в розробці нашого туру, ми вирішили вирушати на Балі із-за кордону, а саме з міжнародного аеропорту Ясси, який знаходиться за 170 км від Чернівців.

1-й день.

8:00 – Виїзд автоперевізником Чернівці – Ясси, перетин державного кордону України з Румунією.

14:30 – Виліт Ясси – Барселона – Дубай – Денпасар.

Виліт з Ясси (Румунія) Міжнародний аеропорт Ясси (IAS) 14:30.

Авіа переліт здійснюється авіакомпанією Wizz Air, пересадка в Барселоні – авіа переліт здійснюється авіакомпанією Emirates виліт 20:25.

2-й день.

Пересадка в Дубай – авіа переліт здійснюється авіакомпанією Emirates виліт 09:05 на наступний день, прибуття в пункт призначення – Денпасар – авіа переліт здійснюється авіакомпанією Emirates приліт 22:20. Прибуття в аеропорт Денпасара "Нгура Рей".

22:50 – Зустріч молодят (трансфер аеропорт – готель).

В аеропорту в залі очікування молодят зустріне гід з інформаційною табличкою.

23.20 – Прибуття та розміщення у Melia Bali Villas Resort & SPA 5*.

Готель розташований у курорті Нуса Дуа, за 25-30 хвилин їзди від аеропорту.

Номер для молодят категорії Duplex Suite – дворівневий сьют (знизу вітальня, зверху спальня).

3-й день.

11:00 – Сніданок на терасі в номері з видом на море, вільний час.

15:30 – Екскурсія до магічного храму Тана Лот та лісу мавп.

20:00 – Вечеря у готелі.

4-й день.

9:00 – Сніданок у готелі.

10:00 – Зустріч з координатором весільної церемонії.

10:30 – Трансфер та проведення весільної церемонії до Elephant Safari Park. Обід включений у весільну церемонію.

14:00 – Повернення в готель, вільний час.

У вільний час ми рекомендуємо відвідати торгівельний та розважальний центр Галерея, який розташовується за кілька хвилин ходьби від готелю.

19:00 – Вечеря у готелі.

5-й день.

10:00 – Сніданок у готелі.

12:00 – Відвідування оздоровчого центру «SPA MELIA» при готелі.

В оздоровчому центрі запропонують різноманітні види масажів з використанням ароматних олій, масаж, що очищає, антистресовий масаж тощо.

15:00 – Безпосередня підготовка молодят до весільної церемонії в готелі.

Вибір та примірка весільного вбрання та аксесуарів (за умови якщо молодята не привезли їх із собою), підбір зачісок та макіяжу.

16:00 – Весільна церемонія.

18:00 – Романтична святкова вечеря на двох. Вечерю подадуть у Sorrento Restaurant – ресторані середземноморської кухні. В цей самий момент номер молодят прикрашають квітами, наповнюють ароману з пелюстками троянд, торт, свічки, шампанське, фруктовий кошик.

21:00 – Барвисте кабаре-шоу у театрі-барі Bali Boulevard.

6-й день.

8:00 – Сніданок.

9:00 – Уроки дайвінгу на островах Нуса Лембонган та Нуса Пеніда.

Уроки підводного занурення передбачають російськомовного інструктора та додаткову оплату за підводну зйомку.

14:00 – Обід у Sateria Beach Restaurant у готелі.

Sateria Beach Restaurant – ресторан-піцерія, який затишно розташований на пляжі, в якому можна замовити гарячу піцу прямо з печі, індонезійське барбекю, пасту та різноманітні салати.

16:30 – Експерсія до храму Улувату, вистава танцю Кечак.

20:00 – Повернення до готелю, вечеря.

7-й день.

8:00 – Сніданок.

9:00 – Експерсія до Парку рептилій та птахів.

14:00 – Повернення в готель, обід.

15:00 – Вільний час.

19:00 – 20:00 Вечеря у «Sakura» у готелі. «Sakura» пропонує традиційну японську кухню, де можна організувати відокремлену вечерю в одній із приватних кімнат «Tatami». Щовечора в готелі відбуваються розважальні програми за різними тематиками.

8-й день.

8:00 – Сніданок у готелі.

9:00 – Експерсія на висоти Кінтамані, відвідування Убуду – центру мистецтв острова. Убуд відомий багаточисленними магазинчиками, де можна натрапити на неповторні предмети творчості майстрів срібних справ, різьбярів по дереву, художників, ткачів не лише з острова Балі, але й з інших провінцій Індонезії.

18:00 – Повернення до готелю, вечеря.

19:00 – Вільний час. У вільний час відвідайте нічні клуби-бари «Аманкіле» та «Сераї», де ви зможете скоштувати багатий вибір коктейлів.

9-й день.

9:00 – Сніданок у готелі.

10:00 – Виїзд з готелю до Аквапарку «Waterboom», в якому є кілька кафе та барів.

15:00 – Повернення до готелю.

18:30 – Вечеря-круїз на заході сонця. Теплим, тропічним вечором ви здійсніте незабутню на все життя подорож, під час якої ви зможете милуватися неповторним заходом сонця, поринути та насолодитися звуками живої музики з вишуканими стравами буфетної вечері.

20:30 – Повернення в готель.

10-й день.

Цей день наречені зможуть спланувати за власними бажаннями та смаками. У вільний час молодятм рекомендується взяти уроки серфінгу або дайвінгу чи просто по засмагати на пляжі. Також поряд з готелем розташовані пункт прокату автомобілів. Проїдьтеся ще раз островом, зробіть неповторні, гарні фотографії в незвіданих місцях. У вечірній час прогуляйтесь пляжем у променях заходу сонця, завітайте на веселу вечірку в одному з багатьох нічних клубів Балі.

11-й день.

Половину цієї доби молодятм варто присвятити відпочинку перед тривалою дорогою додому. Трансфер із готелю забере гостей за 2 години до вильоту.

21.05 – Виліт Денпасар – Стамбул. Авіа переліт здійснюється авіакомпанією Turkish Airlines. Пересадка в Стамбулі.

12-й день.

8:55 – Виліт Стамбул – Мілан. Авіа переліт здійснюється авіакомпанією Turkish Airlines. Пересадка в Мілані.

15:15 – Виліт Мілан – Ясси. Авіа переліт здійснюється авіакомпанією Wizz Air.

19:00 – Виїзд автоперевізником Ясси – Чернівці, перетин державного кордону Румуні з Україною.

Готель Melia Bali Villas Resort & SPA 5* розташований на розкішному побережжі Нуса Дуа, який поєднує у собі вільну демократичну атмосферу з можливістю повного усамітнення. Територія готелю в 12 акрів вкрита незвичайною красою тропічними садами, де же можна отримати насолоду від

купання в одному з незвичайних басейнів, створеному у вигляді безкінечного поєднання лагун і острівців, які з'єднуються містками в національному архітектурному стилі.

Будучи представником іспанської системи готелів Grupo SolMelia, Melia Bali якісно організує дозвілля для своїх гостей. Багата та різноманітна анімаційна програма захоплює відпочиваючих на цілий день усілякими атракціонами, водними розвагами, стрільбою із лука, поїздками на конях тощо.

Щовечірні різноманітні за своєю програмою шоу, збирають публіку навіть із сусідніх готелів. Бар в якому є безкоштовний більярдом, дартс та людина-оркестр розважатиме гостей до 3-ї години ранку. Тричі на тиждень в готелі проводиться яскраве кабаре-шоу в театрі-барі Bali Boulevard. Різноманітна та насичена анімаційна програма включає багато спортивних заходів, а також уроки традиційних балійських танців, стрільба із лука, різьблення по каменю, демонстрація приготування національних страв, показ національного одягу та багато іншого. У готелі регулярно проводяться тематичні гастрономічні вечори.

Молодятам буде підготовлений номер категорії Duplex Suite – дворівневий сьют (внизу вітальня, зверху спальня).

Оздоровчий центр «SPA MELIA» пропонує традиційні балінезійські масажі з використанням ароматних масел, антистресовий масаж, очищаючий масаж та різні процедури для підтримки життєвого тону організму, що покращують загальне самопочуття та настрій.

У номерах є телевізор зі супутниковими програмами, кондиціонер, сейф, телефон, балкон і тераса, міні-бар, фен, радіо, ванна, туалет, душ, обладнання для чаю/кави, халати для гостей.

Ресторани «Melia Bali» приємно здивують відвідувачів різноманітністю пропонованих кухонь, а елегантно та вишукано оформлені страви задовольняють найвитонченіший смак усіх гурманів. Загалом на території готелю гості можуть відвідати 12 ресторанів та барів з різними кухнями світу: азіатська, середземноморська, італійська, європейська, японська. У барах

можна замовити та насолодитися освіжаючими тропічними коктейлями, скуштувати багато сортів вин та пива, а також легкі закуски та смачнуче домашнє морозиво.

Опис весільних церемоній.

В рамках програми весільного туру «Медовий рай» до послуг молодят будуть запропоновані весільні церемонії. Перша відбудеться у парку Elephant Safari Park (4 день програми туру), а друга пройде в готелі, де мешкають молодята (5 день програми туру).

1. Весільна церемонія у парку Elephant Safari Park.

Парк слонів розташований за 20 хвилин їзди від села Убуд, в прохолодних сутінках джунглів села Таро. У парку проживають слони, яких привезли з острова Суматра. Elephant Safari Park має власну неповторну і романтичну ауру та таємницю, що робить це місце особливим для молодят.

Напередодні будуть підготовлені прикраси для храму та підношення Богам – особливі квіткові гірлянди, вигадливо сплетені у візерунки з трав та квітів.

Нареченому та нареченій запропонують переодягнутися в барвисті вбрання з дорогих традиційних індонезійських тканин, голови прикрасять золотими коронами. Пелюстками троянд встеляють дорогу нареченій, а красивий вівтар із білого каменю який зроблений у формі слона – це один із найбільш захоплюючих варіантів дати один одному клятви про вічне кохання та вірність. На Балі слон вважається містичною твариною, пов'язаною з богами, крім того, він уособлює мудрість та подружню вірність. На прикрашених спинах могутніх тварин молодята доберуться до самого серця джунглів, де будуть відчувати себе наче царевич Рама та його кохана царівна Сита – герої історій давньоіндійського епосу «Рамаяна». Молодятам випаде нагода покататися, погодувати, погладити та поспілкуватися з цими дивовижними створіннями, подивитися, як слони люблять купатися в озері.

Обід буде представлений шведським столом, який супроводжується традиційними балійськими танцями. В процесі обіду молодята отримують сертифікат і також подарунок на згадку.

У вартість весільної церемонії включено:

- трансфер до Elephant Safari Park та назад;
- прикраса весільного павільйону;
- два прикрашені величні слони для супроводу на церемонію;
- провідні церемонії;
- балійські традиційні музиканти;
- хлопчики, які несуть дві великі білі традиційні балійські парасольки;
- букет квітів для нареченої та бутоньєрка для нареченого;
- дві дівчини у традиційному балійському вбранні з вітальним танцем;
- сертифікат про шлюб;
- унікальна маленька подушечка для кілець з квітами та двома мініатюрними слониками;
- кошик з пелюстками троянд для осипання нареченої та нареченого;
- 30-ти хвилинне сафарі на слоні лісом Таро.

2. Весільна церемонія яка проводиться в готелі Melia Bali Villas Resort & SPA 5* включає:

- релігійний обряд одруження;
- укладання та макіяж для нареченої в європейському стилі;
- сертифікат на згадку;
- букет для нареченої та бутоньєрку для нареченого;
- балійські дівчата у традиційному вбранні з квітами;
- весільний торт, пляшка ігристого вина;
- традиційна живу балійська музика;
- фото (50 надрукованих фотографій та CD з фото);
- весільний павільйон, прикрашений у балійському стилі;
- сувенір для молодят;
- дощ із квітів;

- російськомовний асистент під час церемонії;
- романтична вечеря для двох.

Калькуляція весільного туру.

Вартість весільного туру на Балі «Медовий рай» розрахована з врахуванням авіаперельоту, харчування, проживання, екскурсій та інших послуг, що входять до весільного туру.

Варто зазначити, що наведений розрахунок вартості весільного туру здійснюється з врахуванням мінімальних розцінок на зазначені послуги, що пропонуються.

Отже, мінімальні прямі витрати на формування та реалізацію туру "Медовий рай" становлять 7 149 \$. Прибуток туристичної фірми цього туру складає 10%. Отже, загальною вартістю турпродукту складе 7 864 \$.

Весільний тур на острів Балі виходить досить дорогим, проте він вартує незабутніх вражень та емоцій. Весілля в інших країнах може обійтися молодятим набагато дешевше. Проте, жодна урочистість з якості, краси та екзотичності не зможе зрівнятися з неповторною романтичною атмосферою незабутнього острова.

3.5. Рекомендації щодо просування весільного туру «Медовий рай»

Основне завдання з просування весільного туру «Медовий рай» – зробити так, щоб він став конкурентоспроможним і таким, що користується попитом.

Сьогодні в туристичній галузі використовується безліч різноманітних методик просування туристичного продукту, розробкою яких займаються маркетингологи різних турфірм.

Для просування весільного туру «Медовий рай» на острів Балі можна використовувати такі засоби як:

1. Реклама у засобах масової інформації.

Реклама в загальних та спеціалізованих друкованих ЗМІ сегментована і має свою певну аудиторію, тому ймовірність потрапляння інформації в

друкованої рекламі «в ціль» є досить висока. Основна перевага реклами в журналах – це їх друкована та графічна якість, яка привертає увагу читачів.

Планується декілька виходів рекламних статей у рубриках про весільну подорож у спеціалізованих журналах про весілля «Весільний марафон», «Молода пара», «Wedding».

Вмотивувати молодят до здійснення весільної подорожі на Балі можна спеціалізованою статтею в якій різносторонньо здійснюється опис та можливості весільної церемонії, порекомендувати готелі зі спеціалізованими номерами для молодят, запропонувати захоплюючі екскурсії тощо. Початок статті має мати подібний вигляд: «Медовий місяць має стати незабутньою та найщасливішою подією початку вашого подружнього життя. Ідеальне ваше рішення це вирушити в подорож на казкові екзотичні острови, які так схожі на рай. Теплі згадки про ідеальні білі пляжі, блакитне море та дивовижні пейзажі залишаться з вами до кінця життя. Не існує кращого романтичного місця землі для весільної церемонії, ніж острів Балі» [50].

В заключній частині статті необхідно розмістити невеликий блок про весільну подорож «Медовий рай»: назву, готель, кількість днів, коротко про програму туру, адресу та телефон турфірми яка її пропонує.

Також, для того щоб туристичні організації були проінформувати про появу нового весільного туру, необхідно розмістити рекламу в популярних туристичних виданнях «Велика прогулянка», «Вояж відпочинок для всіх», «Уік-енд», «Світ туризму».

2. Друкована реклама.

Порівняно недорогим і найпростішим засобом просування туристичного продукту є поширення листівок, буклетів, брошур, оформлених у мальовничому вигляді та містять змістовну інформацію про туристичний продукт.

У буклеті та листівці необхідно, як можна в доступній формі та яскравіше, відобразити неповторність та індивідуальність весільного туру. Над

створенням такої друкованої реклами мають попрацювати фахівці у галузі поліграфії.

Най поширеними місцями де будуть розповсюджуватись листівки та буклети мають бути у весільних салонах, агентствах та РАГСах. Саме там безпосередньо можна зустріти цільову аудиторію весільного туру.

3. Реклама в Інтернет-ресурсах.

Інтернет відкритий для потенційного споживача 24/7. Витрати на розміщення рекламних засобів в Інтернеті порівняно мінімальні ніж в інших ресурсах. Мережа Інтернет дозволяє адресувати рекламне повідомлення потрібній цільовій групі або бачити в режимі реального часу реакцію на таке повідомлення, а також керувати такою реакцією, з можливістю змінювати рекламне повідомлення для досягнення максимального ефекту.

Стаття або реклама про весільний тур розміщується на Інтернет ресурсах, які присвячуються організації весільної урочистості (там присутні розділи весільна подорож чи медовий місяць).

В наш час доцільно використовувати соціальну мережу «Facebook» або «Instagram» як ефективне просування весільного туру «Медовий рай».

На цих платформах існують створені групи присвячені як весіллю так і весільним подорожам, також існують групи про спеціалізовані мандрівки на острів Балі. У соціальних мережах організатори туру зможуть відповідати на питання щодо туру online.

Якщо тур буде користуватись успіхом у молодят, а коштів на рекламу туру буде достатньо, доцільно створити промо-сайт. Варто розробити незалежний сайт, а не розділ на корпоративному сайті. По-перше, відвідувачі сайті не будуть відволікатися на альтернативні пропозиції за іншими посиланнями, по-друге, з часом на вже розкручений сайт легше буде залучити зацікавлених по нових напрямках та нових весільних турах і пропозиціях. Стильний дизайн, флеш-анімація, великі фотографії, яскраві тексти, що запам'ятовуються.

На сайтах а також у групах «Facebook» та «Instagram» є різноманітні форуми присвячені весільній тематиці та подорожам. Якщо цілеспрямовано відслідковувати і відповідати на запитання «Де ви вже були на медовий місяць», «Куди ви порадите поїхати у весільну подорож», то можна створити споживчий інтерес до нового весільного туру «Медовий рай».

4. Стимулювання збуту.

Серед основних завдань стимулювання споживачів основними є: спонукання туристів до придбання послуг, якими вони раніше навіть не користувалися; заохочення порівняно інтенсивного споживання пропонованих турів або окремих видів послуг; привернення уваги до туристичної пропозиції.

Серед засобів, стимулювання молодят до придбання весільного туру можуть виступити такі:

- включення в комплексне обслуговування деяких додаткових але безкоштовних послуг (наприклад: подарунок від турфірми для молодят може бути весільна церемонія в готелі, чи додаткові уроки серфінгу або дайвінгу у вільний час, прогулянка на катері, вхід на дискотеку до нічного клубу);
- надання відповідних знижок із оголошених цін на туристичні поїздки та послуги у разі попереднього їх бронювання до визначеного терміну;
- безкоштовна роздача сувенірів (кулькових ручок, дорожніх сумок, блокнотів, футболок з назвою туру) молодят, які здійснюють поїздку у весільний тур. Розрахунок здійснюється на основі підвищення авторитету фірми в очах інших туристів і закріплення їх у числі своїх постійних клієнтів.

Варто зазначити, що в системі просування туристичного продукту необхідне використання максимально можливої кількості засобів та методів, особливо при просуванні нового напрямку чи туру. Це забезпечить туристичній фірмі можливість отримати максимальний прибуток за час, доки на ринку не з'явиться аналогічна продукція конкурентів.

Український туристичний ринок сьогодні дуже широкий і різноманітний, звичайно маємо враховувати агресію країни-терориста яка своєю агресією зупинило нормальне життя в нашій державі. Проте, в сучасних умовах в державі з'являється величезна кількість абсолютно нових туристичних напрямків. Одним з них є весільний туризм.

Сьогодні на ринку весільних подорожей України представлені практично всі країни світу, і молодята можуть підібрати собі тур не лише відповідно до своїх побажань, а й матеріальних можливостей.

Беручи до уваги те, що з кожним роком зростає інтерес українських туристів до весільного туризму, на ринку нашої держави досить незначна кількість пропозицій стосовно весільних подорожей на острів Балі.

Пропоновані на сьогоднішній день весільні тури на Балі лише умовно можна назвати турами. Розроблені туристичні програми включають лише власне проведення весільних церемоній та проживання в одному з готелів Балі. У запропонованих програмах відсутні варіативні складові організації дозвілля молодят (розважальної та екскурсійної програми).

Індонезія – найбільша країна Південно-Східної Азії та найбільша острівна держава світу. Всесвітньо відомий "острів богів" Балі – головний туристичний центр Індонезії.

На острові Балі для туристів багато привабливого: пам'ятники культури, особлива та неповторна природа та можливість займатися різними екзотичними видами спорту. Центральний та Східний Балі цікаві в історичному та мистецькому плані, а Південний Балі славиться безліччю пляжів та насиченим нічним життям.

Весільний тур «Медовий рай» – це вражаюча, незабутня подорож молодят до екзотичної країни. Тур включає в себе організацію весільної церемонії та власне медовий місяць. Згідно програми весільного туру «Медовий рай» заплановано проведення 2-х весільних церемоній для молодят.

Мета туру: організація романтичної весільної подорожі для молодят.

Унікальність розробленого нами туру полягає у проведенні для молодят двох різноманітних весільних церемоній (перша в балійському стилі, друга в європейському), а також організація екскурсійної та розважальної програми.

Цільовою аудиторією туру: є молодята, віком від 21 року і старше, із середнім та високим рівнем доходів. З метою безпеки цей тур не рекомендується людям із важкими хронічними захворюваннями. Розроблений нами весільний тур розрахований на відвідування острова Балі туристами протягом цілого року.

Вартість весільного туру на острів Балі «Медовий рай» розрахована з врахуванням авіаперельоту, проживання, харчування, екскурсій та інших послуг, які включені до туру. Мінімальні прямі витрати молодят на формування туру "Медовий рай" становлять 7 149 \$. Прибуток турфірми від запропонованого туру 10%, а, підсумковою вартістю турпродукту є сума 7 864 \$.

Основне завдання з просування весільного туру «Медовий рай» – зробити його конкурентоспроможним та затребуваним на ринку туристичних послуг.

В сьогоднішніх умовах функціонування туристичної галузі використовується безліч різних методик просування туристичного продукту, розробкою яких займаються маркетологи туристичних фірм. Саме уміння застосувати маркетологом необхідну та правильну методику буде вирішальною складовою для отримання стабільного прибутку.

Для просування весільного туру «Медовий рай» можна використовувати такі засоби як реклама в друкованих засобах масової інформації, друкована реклама, реклама в мережі Інтернет, стимулювання збуту.

ВИСНОВКИ

Сьогодні існує список країн, де можна без усіляких перепон укласти свій шлюб офіційно. Такий вид подорожі молодята вибирають тоді, коли мають бажання одружитися або відзначити річницю свого весілля. Бувають випадки коли молоді пари замість офіційної церемонії обирають екзотичний, незабутній та яскравий тур. Щороку зростає число молодят, які мають бажання узаконити свої стосунки за дивовижними традиціями та обрядами.

Туроператори наголошують на зростанні інтересу до організації та проведення виїзних урочистостей. Особливою популярністю в наш час користуються церемонії вінчання та одруження за кордоном. В наш час це одна з перспективних галузей у туризмі. Донедавна вибір місця та часу весілля був досить невеликий, проте сьогодні молодята можуть поїхати відзначити весільну церемонію практично в будь-який куточок світу. Туристичні агентства на ваш смак підберуть будь-який тур, що сподобався, з привабливими або навпаки екзотичними культурними традиціями.

Насамперед весільний тур – це індивідуальний підхід для кожної пари молодят, де індивідуально будуть розроблятися спеціальний маршрут, залежно від побажань та пріоритетів. Підбираючи готель туристична фірма, звертає особливу увагу на те, щоб він був затишним, романтичним та невеликим. У деяких готелях спеціально передбачені для молодят відповідні номери.

Всі весільні церемонії які відбуваються за кордоном поділяються: на офіційні та неофіційні. Якщо пара надасть перевагу неофіційній церемонії, то весільний процес буде носити лише символічний характер та не матиме жодної юридичної сили у країні звідки молодята вирушили у весільну подорож. Проте від такої складової весілля не стане менш незабутнім або втратить свою яскравість. Так чином можна відзначити весільний медовий місяць або будь-яку річницю подружнього життя.

Весільна подорож на Балі закарбується в пам'яті яскравою подією, саме тому, що острів Балі – це один із наймодніших курортів та один із

наймістичніших островів, де поряд із живими віковими традиціями однієї з найдивовижніших та найяскравіших культур світу співіснує життя яке крокує із сучасним науковим прогресом.

В концепції весільного тура слід виділяти наступні особливості:

- потрібен індивідуальний підхід при розробці програми тура;
- група споживачів – одружені чи молоді пари, які прагнуть зануритись в романтичну атмосферу;
- всесезонний характер тура;
- засоби розміщення – готелі або бунгало тощо;
- тривалість подорожі – від 7 до 30 днів;
- транспортні засоби;
- джерела інформації – весільний тур є своєрідним нововведенням який вимагає комплексного інформування споживачів.

Власне розробку весільного тура можна уявити як процес реалізації обґрунтованого плану тура, розробки послуг та товарів з їх наступною компоновкою в єдиний цілий тур.

Процес проектування туру може містити наступні складові: визначення об'єкта туру, обґрунтування виду туру, обґрунтування та повна характеристика цільового сегменту попиту на вид туру, загальна розробка концепції та програми туру, проведення економічної оцінки ефективності та необхідності впровадження туру, апробація та безпосереднє впровадження туру.

У цій роботі був запропонований авторський варіант весільного туру на острів Балі «Весілля орхідей», дано його економічне обґрунтування.

На закінчення можна сказати, що весільний туризм сьогодні займає важливі позиції у сфері світового туризму. Грамотна робота туроператорів та тур агентств дозволяють подорожувати молодятam у всьому світі, обираючи найбільш екзотичні, незвичайні місця для проведення весільної церемонії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.В. Тонкошкур М.В. Історія туризму: підруч.; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Александрова А.Ю. Економіка та територіальна організація міжнародного туризму: навч. посібник, 2003. 462 с.
3. Александрова А. Ю. Джакарта. Журнал «Відкритий урок». 2013. С. 55-57.
4. Бабкін А.В. Спеціальні види туризму навч. посібник, 2008. 252 с.
5. Біржаков М.Б. Введення у туризм: підручник: Герда, 2006. 192 с.
6. Богнард-Левін Т. Давньоіндійська цивілізація: підручник: Аграф, 2006. 136 с.
7. Борщук Є. Основи стійкого розвитку екологоекономічних систем: монографія. Львів: Растр-7, 2007. 436 с.
8. Веселова Н.Ю. Організація туристичної діяльності: навч. посібник, 2015. 254 с.
9. Волкова О. Індонезія. Журнал подорожей «Кругосвіт». 2013. С. 18-21.
10. Гуслистий О.С. Історія та виникнення весільного туризму. Матеріали VI Міжнародної ювілейної до 55-річчя ЧДТУ науковопрактичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»: 26 – 27 березня 2015 року, м. Черкаси [Текст]: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т.-Т.2. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2015. С. 116-119.
11. Зінченко В.А. Молодіжний міжнародний туризм в Україні (70-80-ті роки ХХ ст.) Інститут історії України НАН України, К. 2004. 58 с.
12. Каменська М.А. Весільний туризм як перспективний вид подієвого туризму. 2013. №1 (8). З. 18-24.
13. Каноністова З.С. Туристичні міста Індонезії. Журнал «Країни світу». 2013. № 7. С. 5-10.
14. Клімова Т.Б. Досвід розвитку подієвого туризму до і там. Технології бізнесу та сервісу. 2014. № 1. С. 35-41.

15. Ключенко А.В. Архітектурні пам'ятки Індонезії. Журнал «Світова архітектура». 2012. №10. С. 48-51.
16. Леонідова Є.Г. Подійний туризм як новий напрямок туристичного ринку. *Universum: економіка та юриспруденція*. 2015. №7 (18). С. 176-181.
17. Макаренко С.М. Історія туризму: підручник: Видавництво ТРТУ, 2003. 351 с.
18. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. К.: Міжнародний туризм, 2011. 302 с.
19. Мальська М.П., Рутинський М.Й., Паньків Н.М. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 266 с.
20. Міністерство туризму Індонезії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.indonesia.travel/gb/en/news/indonesia-spreads-wonders-at-tourest-international-travel-fair-2018>
21. Молчанов А. Індонезія: Парки та заповідники. Журнал «Туризм і відпочинок». 2012. С. 19-25.
22. Остапчук В.В., П.Ф. Остапчук, Г.П. Коваль. Історія туризму: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2008. 143 с.
23. Прохоров А.М. Великий енциклопедичний словник, 2006. 6124 с.
24. Рябова І.А. Економіка та організація туризму: міжнародний туризм: навч. посібник, 2005. 196 с.
25. Сафаров А.А., Сафарова А.Г. Свадебний туризм как перспективный вид туристских услуг. Вопросы студенческой науки. 2017. № 15. С. 168-173.
26. Сафронова А.А. Подієвий туризм як частина сучасно соціокультурного середовища. Соціокультурне середовище та його розвиток в умовах глобалізації сучасного суспільства: матеріали V Міжнар. соц.-пед. читань ім. Б.І. Лівшиця. Урал. держ. пед. ун-т, 2013. 512 с.
27. Сенін В.С. Організація міжнародного туризму: підручник, 2003, 400 с.
28. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу: підручник. К.:Туризм, 2011. 269 с.
29. Соколова М.В. Історія туризму: навч. посібник, 2004. 352 с.

30. Сундаков В. Індонезія: зовнішні зв'язки, туризм та рекреація. Журнал «Мандрівник». 2012. № 3. С. 74-79.
31. Устименко Л.М., Л.М., Устименко І.Ю. Афанасьєв Історія туризму: навчальний посібник. К. Альтерпрес, 2008. 354 с.
32. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: навч. посібник К. : Вища школа, 2002. 195 с.
33. Фролова О. Туризм в Азії. Журнал «Тонкощі туризму». 2012. С. 33-42.
34. Цехмістрова Г.С. Індонезія. Журнал «Туризм Азії». 2012. С. 7-12.
35. Шпілька С.П. Від події до подійного туризму. Вестн. Націонал. акад. туризму. 2014. № 1 (29). С. 28-33.
36. Amster, R. (2012) Destination weddings are evolving in scope. URL: <http://www.travelmarketreport.com/articles/Destination-Weddings-Are-Evolving-in-Scope>
37. Bell, C. (2014). Bar talk in Bali with (s) expat residential tourists. Journal of Tourism and Cultural Change. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14766825.2014.946422>
38. Bruce Mitchell, "Sustainable development at the village level in Bali, Indonesia", Human Ecology: An Interdisciplinary Journal, Vol. 22, No 2, 1994, p. 189-211. DOI : 10.1007/BF02169039
39. Ernawati, N., Dowling, R., & Sanders, D. (2015) Tourists' perceptions of community based tourist products for sustainable tourism in Bali, Indonesia. In M. Hughes, C. Pforr, & D. Weaver (Eds.), The Practice of Sustainable Tourism (pp. 95- 112). London, UK: Routledge.
40. Global Expat. Hospitality Executive Search. 2016 a record year for Bali foreign tourist arrivals [Electronic resource]. – Mode of access : <http://globalexpatrecruiting.com/2016-record-year-bali-foreign-tourist-arrivals/>
41. Gunadi A. Tegallalang Rice Terraces in Bali / A. Gunadi [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.bali-indonesia.com/ubud/tegallalang-rice-terraces.html>

42. Gundersen A. (2017). Starting over: Searching for the good life-an ethnographic study of western lifestyle migration to Ubud, Bali. New Zealand
43. Hobart, M. (2011). Bali is a brand: a critical approach. *Jurnal Kajian Bali (Journal of Bali Studies)*, 1(1), 1-26.
44. Hoffman L. *Bali: The Ultimate Guide to the World's Most Spectacular Tropical Island* / L. Hoffman // Tuttle Publishing. 2013. 352 p.
45. Live Journal: Храмы Бали [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://mir-mak.livejournal.com/38828.htm>
46. Major B., McLeay F., & Waine D. (2010) Perfect weddings abroad. *Journal of vacation marketing*, 16(3). P. 249-262.
47. Michel Picard, "Bali: The Discourse of Cultural Tourism", *Espaces Temps*, 2010 <http://www.espacestemp.net/articles/bali-the-discourse-of-cultural-tourism/%5D>.
48. See Minca, "The Bali Syndrome: The Explosion and Implosion of Exotic Tourist Places," 389–403.
49. *Sociology*, 32(2), 157-171. Hastings K. 14 Top-Rated Tourist Attractions in Bali / K. Hastings [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.planetware.com/tourist-attractions-/bali-ina-b-b.htm>
50. Yudiantini NM. 2003. Balinese traditional landscape. *J Pemukiman Natak* 1: 65-80.
51. <https://infotour.in.ua/indonesia.htm>
52. <https://shimanovskadm.ru/uk/amusement-parks/petrzhin-v-prage-petrshin-holm-v-prage-smotrovaya-ploshchadka-parki-i-otdyh.html>
53. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%27%D1%8F